

ПЪТЯТ КЪМ ЕМАУС

ЕТНИЧЕСКИТЕ ЦЪРКВИ
В БЪЛГАРИЯ

СОФИЯ ГОСПЪЛ ХОР

ЧЕРНИТЕ ПЕРЛИ
НА ГОСПЪЛ МУЗИКАТА

СЛОВАКИЯ
ОТ КИРИЛ И МЕТОДИЙ
ДО ДНЕС

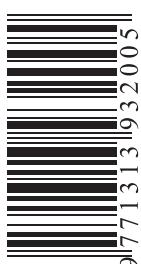

WWW.SVET.BG

Хлябът
на живота

4,00 лв.

ISSN 1313 - 9320

9 771313 932005

БР. 4/2014

атеље книжарница къща за птици

София, ул. „Проф . Асен Златаров“ 22

6 р. 4/2014

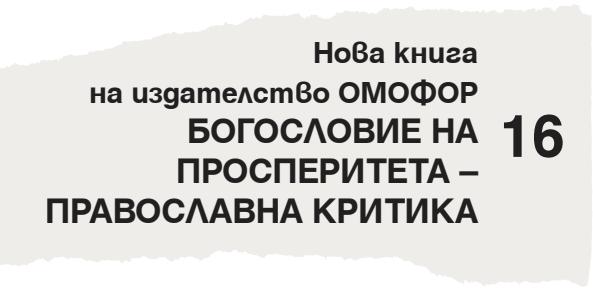
Д-р Предраг Драгутинович
ПЪТЯТ КЪМ ЕМАУС

5

Маргарита Друмева
СОФИЯ ГОСПЪЛ ХОР
Интервю
с Гери Балевска

34

Нова книга
на издателство ОМОФОР
**БОГОСЛОВИЕ НА
ПРОСПЕРИТЕТА –
ПРАВОСЛАВНА КРИТИКА**

16

Маргарита Друмева
**ЧЕРНИТЕ ПЕРЛИ
НА ГОСПЪЛ МУЗИКАТА**

42

Жасмина Донкова
**ЕТНИЧЕСКИТЕ ЦЪРКВИ
В БЪЛГАРИЯ**

20

Пламен Иванов
**СЛОВАКИЯ
ОТ КИРИЛ И МЕТОДИЙ
ДО ДНЕС**

54

Главен редактор
Илиана Александрова

Редакционна колегия
Тодор Кичуков
Андрей Романов
Мариян Стоядинов
Пламен Сибров

Дизайн и предпечат
Гергана Икономова

Разпространение
Ивайло Недков
omophor.dealer@gmail.com

Адрес на редакцията
София 1330
ул. Младежка искра 3
тел./факс: (02) 987 1655
e-mail: svet@pravoslavie.bg

Печат
Класик дизайн

В списанието
са използвани снимки на:
Пламен Сибров
Маргарита Друмевба
Влади Балевски

WWW.SVET.BG

УВОДНИ ДУМИ

ИЛИАНА АЛЕКСАНДРОВА

Хлябът на живота

Няколко дни след Великден се намъкнах на телевизионен дебат по Въпроса дали петричката Врачка Вангелия Гушерова е светица или е обратното на това. Отупани от праха приказки на неин градски свещеник бяха произведени в „предложение за канонизирането на Ванга“ и около това се завъртяха познатите спорове. Нешка Робева, поканена по трагедия да осветили духовното наследство на своята „леля Ванга“, честно бранеше името ѝ на християнска подвижница и мисионерка в годините на соца. Докато някак си успя, при Въпрос на Водещия за това кое от духовните чеда на Ванга Богу църковен живот и се причасмява, тaka да възклике: „Да се причастява! Защо?!"

Човек или знае, или не знае защо. Или е в църквата или не е. Който е имал мнение по темата преди този разговор, едва ли го променил; който е няマル, едва ли е придобил. Но интересното е друго – как така след 20 години „Връщане в църквата“ и „Възраждане на православния живот“ в нашето „традиционното православно“ общество е

Възможен въпросът за Връзката между църква и причастие; и то в устата на хора, които обществено се демонстрират като практикуващи православни. Какъвто е случаят с Нешка Робева, която очевидно дълги години „има грешка“, обратно на обичливия пръкор, с който е всенародно известна. Тази грешка обяснява и следващи нейни недоумения, като това какво изобщо значи църква, при условие, че има „толкова много“... какво значи духовник и каква е неговата роля, освен да бъде прът в колелото на прогреса и да прави клади. Иронията е, че тази грешка по свой начин са направили и другите участници в разговора, поканени да ѝ бъдат опоненти в качеството им на духовници: единият – протестантски пастор, а другият – български свещеник, който обаче твърди, че не е в българската православна църква.

Историята на натрупване на тази грешка е дълга. Има много начини, по които се Богу и се е Богул разговорът за природата на църквата, за границите на църквата, за църковния праксис. Но истинското разбиране започва от разговора за причастието. По-скоро не от разговора, а от събитието – от Господната Трапеза, която е събрание на Верните около Христос. Апостол Павел описва това събитие така:

Аз приех от Господа това, що ви и предадох, а именно, че Господ Иисус през нощта, когато бе предаден, взе хляб, поблагодари, преломи и каза: „Вземете, яжте, това е Моето тяло, за Вас преломявано; това правете за Мой спомен.“ Взе също и чашата подир вечеря и каза: „Тая чаша е новият завет в Моята кръв; това правете, колчем пиете, за Мой спомен. Защото, колчем ядете тоя хляб, и пиете тая чаша, ще възвестявате смъртта на Господа, докле доиде Той (1Кор. 11: 23-26).

„Това правете за Мой спомен!“ Така се обръща Христос към учениците си в нощта преди да бъде предаден на преграждане и разпятие. За това припомня отново след Възкресението Си, когато се присъединява към гвама от учениците Си по пътя към Емаус. От думите им става ясно, колко са объркани и разколебани. И тогава...

...Той им рече: „о, несмислени и мудни по сърце да вярвате на всичко, що са казали пророците! Нали тъй трябваше да пострада Христос и да влезе в славата Си?“ И като начена от Моисея и от всички пророци, обясняваше им казаното за Него в цялото Писание... И когато Той седеше с тях на трапезата, взе хляба, благослови, преломи и им подаваше; тогава им се отвориха очите, и те Го познаха... (Лука 24: 24-31)

Егъва след преломяването и раздаването на хляба, учениците разбираят Кои е Вървял до мях. И очите им се отварят, и Го познават, и си спомнят, че сърдата им са горели, докато малко по-рано са вървели с Него по пътя...

И те разказваха за случилото се по пътя, и как Го познаха, когато преломяваше хляба (Лука:24:35).

Там е Църквата – където е Христос, Които преломява и ни подава хляба на живота. Църквата е събранието около Христовата чаша, съbrание за причастие. „Тези Твои дарове от всичко Твое принасяме на Теб от всичко и заради всички.“ Верните принасят на Христос безкрайна жертвa – хляб и вино, като символ на целия си свят и целия си живот – в това благодарение (Евхаристия). Хляб и вино, които га станат в тайнството Тяло и Кръв Христови. Та чрез вкусването им да станем и ние част от Него – в този Него „спомен“, които ни е заръчано да правим до края на времето, в тази вяра и в единството на любовта, кое то създава Църквата.

Така че няма разговор за Църквата извън разговора за Причастието. Защото няма църква извън Причастието. Както няма християнство извън

общуването с Христос, извън опита от Христос. Опит, които ни се дава в Евхаристията като тайнство на Църквата. Църквата не може да сподели този опит – той се преживява лично. Но би трябвало да направи повече усилия да обясни „философията“ си на хората, които искат да я разберат отвън, но не знай какво виждат и защо е то. А може би усилието трябва да направят именно тези хора?

Това е малко втръснала полемика от най-новата история на нашата църковна дейност. И все пак, ако няма прост отговор, има действия, които със сигурност ни доближават до истината. Такова действие е обръщането на критичния патос към себе си, вместо към опонента. Ако църковната общност, и в частност духовенството, погледне по-сериозно на мисионерското си призвание, а така нареченото светско общество се заеме със собственото си ограмотяване, вместо с ограмотяване на Църквата, въвеже групи може и да се срещнат някъде по пътя си. А защо не и по пътя за Емаус...? Пътя на колебанието и страховете, по които вървим всички през повечето време.

Христос Воскресе!

Пътят към Емаус

Д-р Предраг Драгутинович

Разказът за учениците, които три дни след кръстното страдание на Иисус, по пътя от Йерусалим за Емаус срещнали Възкръсналия Иисус Христос, може да се прочете в Евангелие от Лука (Лук. 24:13-35). Накрамко присъства и в Евангелие от Марко: „След това се яви в друг образ на гвама от тях по пътя, когато отиваха в село. И като се върнаха, обадиха на останалите; но и тях не повярваха“ (Марк. 16:12-13). Това е един от най-въздействащите разкази от Свещеното Писание на Новия Завет и в историята на Църквата. Неговото динамично действие, непосредственост и дълбока символика са допринесли за честото му използване в богословието, църковната проповед и изкуството. Разказът за „пътя към Емаус“ в по-широк културологичен план е известен почти толкова, колкото и притчата за „милостилия Самарянин“.

ХРИСТОЛОГИЧНИЯТ МОТИВ

Преди да се посветим на обяснението на текста, ще констатираме, че неговата символна сила, която го прави един от най-впечатляващите библейски разкази, е заложена именно в мотива за отсъствващия – страдалия и присъстващия – Възкръсналия Христос, както показва дълбокият религиозен опит на християнския живот. Това е и мотив на богоопознанието. В началото учениците са сами и отчаяни, без Христос, а по-нататък са с Него, макар и да не знаят това. Те Го слушат, но не знаят кой е. След това Той иска да си отиде, но те Го задържат, за да Го разпознаят непосредствено след това. После отново остават сами – Той е „невидим“ – но не напълно: те се намират в общност, която вярва в присъствието на Отсъствващия. Кулминациите на

ο Χριστός πορεύομένος εἰς τὴν πόλην

разказа е в акта на разпознаването, съответно на пълното Христово присъствие в момента на „преломяването на хляба”, на общия обяд, който придобива евхаристиен характер. Това е моментът, в който Бог Взема инициативата: непознатият Странник се открива като Възкръсналия Христос, който предстои пред трапезата – тъй като Той е Същият, който преломява хляба. Учениците не биха Го разпознали, ако не им се беше открил. В Свещеното Писание (Лук. 24:25-27) и в преломяването на хляба (ст. 30-31) в съкратен вид се съдържа цялата тайна на богоопознанието.

ТЪЛКУВАНИЕ 24: 13-14 (УВОД)

В самото начало се казва, че двамата ученици, три дни след като Иисус е разпнат на кръст, отиват от Йерусалим в едно село на име Емаус. Не се казва кога са тези ученици. По-късно единият от тях се идентифицира като Клеопа. Може би те са принадлежали към кръга на Седемдесетте ученици, които посочва единствено Лука (Лук. 10:1-20). В историята на тълкуването Винаги е имало опити да се идентифицира и другият ученик. Така например Симон Петър често се посочва като спътник на Клеопа. Имало е опити в другия, неназован ученик, да се види жена, може би съпругата на Клеопа. Този опит се аргументира с това, че евангелист Лука има обичая

да говори за двойки, мъж и жена, като например в Лук. 1:5-38 и 15:3-10. Впрочем всички опити за конкретна идентификация на другия ученик остават в сферата на хипотезите.

Разстоянието между Йерусалим и Емаус, посочено в текста, е 60 стадия (около 11 km). В някои преписи на текста на Евангелие от Лука се посочва друго разстояние, тоест 160 стадия (около 30 km). Оригинално е първото четене, тъй като действието се възпроизвежда в рамките на един ден, съответно в същия ден. Учениците могат да изминат 60 стадия за няколко часа, докато 160 стадия предполага почти цял ден. От друга страна, евангелистът, посочващи именно отдалечеността на Емаус от Йерусалим, е искал да покаже и един много значим за него момент: че явяванията на Възкръсналия Иисус Христос се случват в околностите на Йерусалим.

Къде точно се намира Емаус? Този въпрос е измъчвал библейските археолози в продължителност на векове, измъчва ги и днес. Названието „Емаус“ означава „извор“, или „горещ извор“. Археолозите предлагат пет места, на които би могъл да се намира Емаус от разказа на Евангелист Лука. В миналото е преобладавало убеждението, че Емаус Въсъщност е Амаус, гръцкият Никополис, който се е намирал по пътя от Йерусалим за Тел Авив, и който е известен и като

Ламрун. Проблемът с тази локализация е в това, че става дума за град, докато Лука ясно казва, че Емаус е село. По-нататък, Амаус е отдалечен на около 30 km от Йерусалим. Това са онези 160 стадия, които могат да се срещнат в някои преписи на Евангелието според Лука. В Средните векове е имало опит някои места да се свържат с библейския Емаус, например Абу Гош в околностите на Йерусалим и Ел Кубейбех. Липсата на археологични доказателства прави тези места по-малко вероятни кандидати за Емаус. Решаващият аргумент против тях е, че не съществуват доказателства, че те в миналото са се наричали Амаус или Емаус. Четвъртото място е Моза. То се намира на едно малко хълмче на около 6 km от Йерусалим, за да бъде някогашния Емаус, само 30 стадия, следователно въроятно по-малко от посоченото разстояние. Разбира се, в по-ново време е предложено мястото Бир ел Хамам. То би било етимологично приемливо, тъй като означава „горещ извор“. Разстоянието също е подобно на посоченото от Лука, следователно около 10 km. Впрочем, и това място все още не е приемто като библейския Емаус. Можем да заключим, че все още не съществуват убедителни археологични доказателства, въз основа на които да се определи мястото на Емаус.

РАЗГОВОРЪТ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ И ПРИБЛИЖАВАНЕТО НА ВЪЗКРЪСНАЛИЯ

(14-16)

Стихове 14-15 са внимателно концептуирани. Двамата ученици вървят към Емаус и по пътя „се разговаряха и разсъждаваха помежду си“ за всичко, което е станало. Техният разговор е много сериозен – за това свидетелстват двата употребени глагола ὄμιλέω и συζητέω. Първият подчертава сериозността на разговора, тъй като този глагол в някои контексти се употребява дори и със значение „проповядвам“ или „изповядвам“, докато другият показва динамиката и живота на дискусията, което говори за сложността на разглеждането на събитията, които са се случили. Докато те разговарят, „Сам Иисус се приближи и вървеше с тях“. Приближаването на Иисус се означава с един познат на читателите на Евангелие

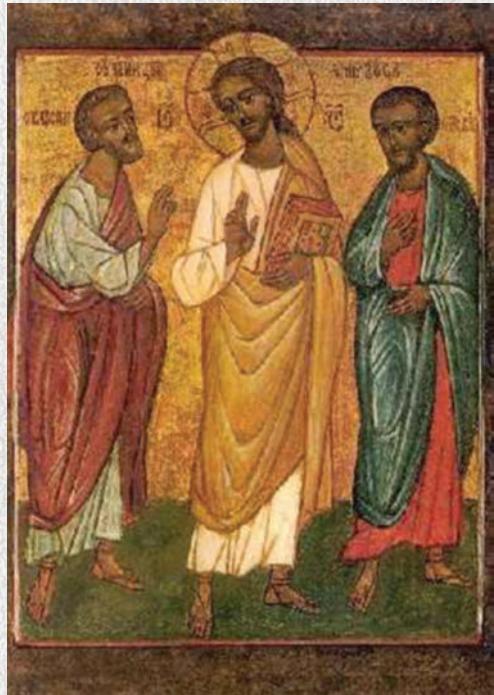
от Лука глагол поре́юмаи („вървя напред”, „на път съм”). Този глагол Евангелистът използва в описанието на историята на Христовото страдание (19:28-36; 22:8, 22, 33, 39) и с него означава Христовия път към Йерусалим, към мястото на страданието, към кръстната смърт. Той също така може да значи и „решително крача към”, което в нашия контекст значи, че Иисус решително се присъединява към учениците в незнанието, „но очите им се премрежиха, за да Го не познаят”. Засега очите на учениците са затворени и те не разпознават Новодошлия. Прогледдането ще последва едва по-късно, в ст. 31: „тогава им се отвориха очите, и те Го познаха”. От начина на представяне на тези два епизода – неразпознаването и разпознаването – извличаме едно мощно духовно послание: докато Възкръсналият е с учениците, те не Го разпознават, а когато го разпознават, Той вече не е с тях; „тогава им се отвориха очите, и те Го познаха; ала Той стана невидим за тях” (ст. 31). Динамиката и агонията на Върхата едва ли могат да бъдат представени по по-добър начин. Засега учениците не разпознават Странника, който се обръща към тях. Той ще трябва да се обърне към тях и да ги въведе в по-нататъшния процес на богопознанието.

РАЗГОВОРЪТ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ И ВЪЗКРЪСНАЛИЯ (17-27)

В ст. 17 познатият на читателите на Евангелие от Лука Възкръснал Иисус, и непознат за учениците Странник, за пръв път в разказа се обръща към Своите спътници: „Какви са тия думи, които, вървешком, разменяте помежду си?” Учениците с неверие слушат Странника, те са „намръщени”. Агекватният превод на необичайната гръцка дума σκιθρωποί (обикновено се превежда „тъжни”, „невесели”) би бил „намръщен”, „с мрачно чело”. Думата взема ученикът на име Клеона. Името Клеона е съкратена форма на Клеопатрос. Това е мъжкият вариант на известното женско име Клеопатра. Някои тълкуватели смятат, че това е същият този Клеон(а), който се споменава в Иоан. 19:25, като баща на едната от Мариите: „Мария Клеопова”. Ако тази Мария беше братовчедка на Богородица Мария, тогава Клеона се пада вуйчо на Иисус. Изричното споменаване на името на този човек у Лука и Иоан, с предположението, че става дума за една и съща личност, означава, че той е бил много важна личност в историята на ранното християнство. Клеона пuma Новодошлия дали Той е само странник в Йерусалим, който

не знае какво се е случило в него през тези дни. Той отговаря на Въпроса с Въпрос: „кое?” съответно „*kou?*”, мислейки за събитията. Това, което следва, е разказът на Клеона, който не е нищо друго, освен едно съкратено Евангелие от Лука (ст. 19-24): Иисус от Назарет, Той е бил пророк, силен пред Бога и пред народа – това е съкратеното Евангелие до началото на историята на страданията. Тя по-нататък се свежда до констатацията, че първосвещениците и старейшините са Го предали на смъртно наказание. Причините за това не се посочват. Клеона изразява разочарование от този ход на събитието: „А ние се надявахме, че Той е Оня, Който щеше да избави Израил” (ст. 21). В какво се е състояла тази надежда, остава неясно. Дали са очаквали, че Иисус ще донесе политическа свобода на Израил? Дали са се надявали, че ще ги освободи от временнния начин на съществуване, който неизбежно завършва със смърт? „Но при всичко това днес е вече трети ден, откак стана това”.

Споменаването на третия ден тук не е случайно. Иисус е предсказал, че ще Възкръсне в третия ден (Лук. 9:22; 18:33), но учениците като че са забравили какво им е говорил Той още приживе. После следва кратко известие за виденията на Възкръсналия Иисус. Клеона разказва събития за видени-

ята на Възкръсналия повече от персективата на някого, който не е убеден в тяхната истинност. До края на неговото изложение се усеща разочарование и Вяра в нещастния край на разказа, в която той и неговият спътник са виждали искрица надежда за Израил. Непосредствено след казаното от Клеона следва отговорът на Иисус. Интересното е, че и докато Иисус говори, Той остава странник за учениците и Лука не съобщава за тяхната реакция на Неговите думи. Иисус

най-напред ги укорява: „О, несмислени и мудни по сърце да Вярвате на Всичко, що са казали пророците!” (ст. 25).

Интересното е, че Иисус не укорява учениците, зато не са Го разпознали. Неговото Възкръснало тяло е различно от земното му тяло. Не ги укорява и за това, че не са повярвали в Неговите предсказания за собствената му смърт, докато е бил жив. Също така не ги укорява, че не са в състояние да разтълкуват правилно последните събития, за които е станала дума. Единственият му укор е за това, че не Вярват в Писанието. В това е цялото им неразумие и „мудрост по сърце”. Те са се оказали неспособни да разберат през призмата на библейските думи събитията, които са се случили пред очите им. Егъва Писанието разкрива смисъла на Всичко, което се е случило. Тук също така е скрито дълбоко духовно поучение: Вярата е акт на разума („неразумни”) и на сърцето („мудни по сърце”), чрез което се чете и разбира Писанието. „Тогава им обясни казаното за Него в цялото Писание” (ст. 27). Събитията, свързани със съдбата на Иисус Христос, Неговата смърт и Неговото Възкресение, и разбирането на еврейското Писание през тази призма представляват свата стълба на раннохристиянската Вяра и проповед. Едно без друго те изгубват всякакъв смисъл.

КРАЯТ НА ПЪТЯ (28-29)

Реакцията на учениците на сумите на Иисус не може да опише. Повествованието се прекъсва в най-драматичния момент. По пътя Странникът тълкува последните събития в светлината на библейските послания. Така те се приближили към селото, за което са тръгнали, Емаус. В този момент Иисус, все още непознат странник за учениците, иска да продължи по-нататък. Отново е употребен глаголът поре́йдат. Странникът постъпва така, като че иска да продължи пътя, да се раздели със Своите спътници. Впрочем, Клеона и другият ученик настойват Той да остане с тях. Причината, която посочват, е разумна: нощта наближава, продължаването по пътя е несигурно. Въпреки че посочват само тази причина, усеща се тяхното желание да останат в компанията на непознатия Странник. По-нататъшното развитие на събитието ще потвърди това. Най-вече учениците настойват. Всичко, което Странникът им е говорил по пътя, им се е сторило твърде интересно, за да се разделят още сега.

ОБЩИЯТ ОБЯД

От стих 30 нататък се описва последното събитие в цялата поредица. След общото пътуване следва общ обяд. Тъй като в стих 29 се употребява глаголът „влезе”, а в стих

30 „седеше с тях на трапезата”, можем да направим извода, че обядът става в замворено пространство, най-вероятно в стаята за хранене на някоя къща в Емаус. „Седеше с тях” Всъщност значи „лежеше с тях”, тъй като в културологичния свят на тогавашна Юдея се е обяввало в полулегало положение. Интересно е, че по време на обяд в къщата, в която е гост и най-вече пътник, Иисус фигурира като домакин: „Взе хляба, благослови, преломи и им подаваше”. По същия начин по юдейския обычай домакинът благославя, тоест чете молитва преди обяд, а след това разделя „хляба”, който тук се употребява като стилистична фигура за обяд, като цялостно ядене. Евангелист Лука в Деяния на светите апостоли многократно използва израза „прело-

мяване на хляба” (Деян. 2:42, 46; 20:7, 11; 27:35). Читателите на Евангелието при всички случаи си спомнят за събитието, когато Иисус нахранил пет хиляди души: и тогава Той взел хляб, благословил го и го раздал на присъствашите (Лук. 9:16). Обядът в Емаус е първият след Тайната Господня Вечеря (Лук. 22:14-20) и също така първият в поредицата обеди, които следват в Деяния на светите апостоли. Мястото от Глава 24:30 „Взе хляба, благослови, преломи и им подаваше” поразително напомня за мястото от 22:19 „И като взе хляб и благодари, преломи и им gage”. Затова обядът в Емаус не е само обикновен всекидневен обяд, а притежава ясно изразено евхаристийно измерение: в навечерието на страданията онзи, който благославя и раздава хля-

ба, е Въплътеният Господ на път към кръстната смърт, докато в Емаус същият, сега Възкръснал и прославен, Господ раздава хляба на Своите ученици в края на пътя с тях. Евангелистът не описва как е преминал обядът. Домакинската постъпка на Иисус, Неговият евхаристиен акт е бил достатъчен, за да се отворят очите на учениците. Непосредствено преди това е говорел с тях: дал им е Себе Си под формата на собствените Си думи. Сега е обядвал с тях: дал им е Себе Си в светото Тайнство на Свое то послевъзкресно присъствие.

РАЗПОЗНАВАНЕ И ОТДАЛЕЧАВАНЕ

Реакцията на учениците по време на общия обяд се описва накратко: тогава им се отвориха очите, и те Го познаха". Така просто, и така сложно. Именно, разпознаването, познаването на Господ Иисус Христос се случва на края на един сложен процес. Иисус е прекарал много време с учениците – срещал се е с тях, пътувал е с тях, разговарял е с тях, тълкувал им е Писанието – за да могат накрая да Го разпознаят. Неизбежен момент при четенето на този разказ е, че в него всеки християнин разпознава себе си: той също така по някакъв начин се е оказал в присъствието на Господа, а

не е съзнавал това; също така е чул словото на Евангелието и не винаги го е приемал без съмнение; също така е четял и разбирал еврейското Свещено Писание през призмата на страдащия и Възкръснал Месия; също така участва в светотайственото раздаване на хляба на живота в обяд, чийто домакин е Възкръсналият Христос. Едва ли можем да си представим колко пъти разказът за пътя към Емаус е оказвал силно влияние на християните през всички времена, които в лицето на учениците са разпознавали себе си, своята вяра и своето неверие, своето призвание и своето съмнение, своето „мудро сърце” и „сърцето, което гори”. След това се случва нещо неочаквано: „и Той изчезна” или „Той стана невидим за тях”. Едва са Го разпозна-

ли – и Възкръсналият Христос става „невидим”! Егва са се оказали – и осъзнават това – в Неговото присъствие – и Той изчезва, те остават без Него! Присъстващият става Отсъстваш. Познаването завършва с оттеглянето на Разпознатия. Ученниците са познали Иисус, но вместо отчаяно да Го търсят и да Го призовават да се върне, те си спомнят: „не гореше ли в нас сърцето ни, когато Той ни говореше по пътя и когато ни обясняваше Писанието?”. Споменът за срещата с Господа е потвърждение на автентичността на това

необикновено събитие. Целокупният човек реагира на присъствието на Господа: емоционално („сърцето гори”) и интелектуално (разбиране на Писанието). Тук могат да се открият корените на християнското богословие: опитът на Възкръсналия, споменът за този опит, емоционалният потрес, интелектуалното разбиране чрез тълкуване на Писанието, светотайственото участие в обяда с присъстващия Господ и накрая непреодолимата потребност да се говори за преживяното и познатото (ст. 35).

„ГОСПОД НАИСТИНА ВЪЗКРЪСНАЛ”

Разказът не завършва по някакъв изключителен начин. Учениците се връщат в Йерусалим („в същия час”), където вече много се говори за това, че Възкръсналият се е явил на апостол Петър. Събрани са единадесетте и още неопределено брой ученици („ония, които бяха с тях”). Те свидетелстват, че „Господ наистина възкръснал и се явил на Симона” (ст. 34). Така евангелистът напомня на читателите за 24:12, където Петър се намира на празния гроб. Разказът за Петър в празния гроб се прекъсва от разказа за пътя към Емаус. Сега евангелистът отново се връща към Петър и неговия опит. Възкръсналият се е явил и на учениците по пътя към Емаус, и на Петър. С това евангелистът също така запазва единството на пространството и времето в своеето повествование: Йерусалим и неговите околности са мястото, където се случват централните събития в историята на спасението, а неделята е денят, в който те се разполагат във времето.

След като са изслушали останалите ученици, учениците от Емаус разговарят онова, което се е случило с тях. Ст. 35 събира в едно всички централни събития в разказа: „И те разказват за случилото се по пътя, и как Го

познаха, когато преломяваше хляба”. Следователно, важни са два момента: онова, което се е случило „по пътя” – резюмира срещата, недоразуменията, разговора и обясняването на Писанието, докато разпознаването при преломяването на хляба напомня за последното събитие. За евангелист Лука е много важно още Веднъж да акцентира върху особеното значение на „преломяването на хляба” като централен момент в богоопознанието: богоопознанието е единственият евхаристиен акт. В тази евхаристийна рамка на богоопознанието е интересен още един момент. Именно, в гръцкия оригинал стои глагол в пасив (ἐγγύωσθη), така че по-добрият превод на ст. 35 би гласял: „да си познаем”. Следователно богоопознанието се разбира като Божие действие върху човека (ср. напр. Гал. 4:9). Бог прави така, че „затворените очи” да се отворят.

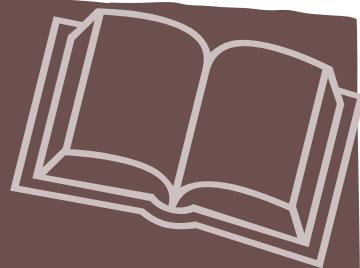
Превод: Татяна Филева

нова книга на издавателство ОМОФОР

БОГОСЛОВИЕ НА ПРОСПЕРИТЕТА ПРАВОСЛАВНА КРИТИКА

ТЕОДОР СТОЙЧЕВ

888

Протойерей Теодор Стойчев предлага сериозно и задълбочено проучване на харизматичното движение „Богословие на просперитета“ от гледна точка на православната теология и традиция. Специфичните белези на „евангелието на благоденствието“, както е известно сред своите последователи, са материалното благосъстояние и физическото здраве на човека. Богословието на просперитета е тясно свързано с много от ценностите на новото време и модерния свят – здраве, преуспяване, благополучие, късмет, богатство и щастлив живот. Много от предизвикателствата и стандартите, пред които съвременният човек е поставен в модерната епоха, по прям или косвен начин се свързват с идеите на това религиозно учение.

В основата на книгата, издържана в полемично-апологетичен стил, е залегнал сравнителният анализ между богословието на просперитета и православната теология, което е принос в областта на изследването на инославните изповедания.

Протойерей Теодор Стойчев е роден през 1973 г. в гр. Рuse. Свещеник е към храмовете „Св. Атанасий Велики“ и „Успение на Пресвета Богородица“ в гр. Варна. Доктор е по богословие с дисертация в областта на Свещеното Писание на Новия Завет. Други негови книги са: „Значението на кръста Христов в Посланието на св. апостол Павел до Галатяни“ и „Богословие на Новия Завет“.

Богатството според „Богословието на просперитета“

Това е едно от основните учения на разглежданото движение. То е важно не само с това, че използва Свещеното Писание за определени „мисионерски“ цели, но и защото е свързано с един социален проблем, този за класовото разделение. Тази тяхна концепция не убягва от вниманието дори и на социологията, които се занимават с изследването на новите религиозни движения, към които причисляват и „Богословието на просперитета“ именно поради това им учение. Айлийн Баркър пише: „Богословието на просперитета“ съдържа необикновено изчерпателен пример за начина, по който библейски доктрини се използват като обещание за финансови богатства за тези, които са готови да демонстрират Вярата си в Бога, като гагам малко повече от това, което смятат, че могат да си позволяят „за Божиите посланици на земята“. Един от най-известните текстове е: „Възлюбени, желая да преуспяваш и да си здрав така, както преуспява душата ти“¹.

Според учителите на просперитета

никой Вярващ в Иисус Христос не трябва да има финансови затруднения. Това свое учение те обясняват със завета, който Господ е сключил с Авраам. Чрез този завет, според тях, Авраам получил достъп до всички Божии благословения: „... чрез завета Авраам придоби сила пред Бога! Той можеше да изисква от Всемогъщия“². Но чрез жертвата на Христос ние ставаме участници в тези материалини блага: „Бог сключи завет с Авраам. Той gave на Авраам Всичко, което можеше да направи. Чрез Иисус ти също си част от този завет“³. Въз основа на тези принципи те изграждат едно твърде комерсиално учение, което без всякакви рационални причини намери почва и у нас. Когато говорят за финанси, те нямат предвид животейските нужди, а именно изобилие: „... Всичко, което принадлежи на Бога, принадлежи и на теб“⁴.

В какво точно се изразява това изобилие? За пояснение ще приведем думите на Кенет Коуплан: „Чрез Жертвата на Иисус, Помазаника, и чрез Неговото помазание Вие и аз имаме достъп до всички Божии богатства. Това означава, че Всичко, което Му принадлежи, е и наше! Имаме нужда да разберем, че ние не трябва да чакаме, докато умрем и отидем на небето, за да получим наше-

¹ Баркър, Айлийн. Новите религиозни движения. София: Литабвра, 1997, с. 87.

² Нилсън, С. Кръвен завет, с. 31.

³ Екман, У. Финансова свобода, с. 14.

⁴ Нилсън, С. Кръвен завет, с. 45.

то наследство. Ние получихме нашето наследство, когато Иисус умря. То е за нас точно сега⁵. Ето мнението и на Улф Екман, което гоизяснява тази концепция: „Изобилието е положение, при което имаме повече от достатъчно“⁶. Като говорят за парите, тези проповедници внушават на своите последователи, че единствено няверието и невежеството могат да бъдат причина някой вярваш да живее в нищета: „... Причината, поради която просят, е, че те или никога не са възможали за парите си, или поради невежество“⁷. От този цитат се разбира, че никакви обстоятелства не бива да влияят на хората, които са повярвали в Христа: нито безработица, нито икономическо положение на страната, в която живеят, а още по-малко Божият спасителен промисъл. Ето какво „разрешение“ за глада в Африка дава Кейси Трийт: „Най-големият проблем на бедните не е мястото, където живеят (...). Той е в душата им“⁸. Това отношение, този упрек, често довежда вярващите в победните страни до душевно разстроичество и самоосъждане само защото не могат да постигнат определяните от просперитета Божии обещания.

Тези проповедници се опитват да ни убе-

гят, че сам Господ Иисус Христос е живял в богатство: „Иисус имаше касиер. Това означава, че Той имаше пари, в противен случай Той едва ли би имал нужда от него...“⁹. Това е вярно, че Спасителят е имал касиер, но никъде не е казано, че е бил богат или че е проповядвал задължително забогатяване на Своите последователи. Ако беше така, самите апостоли щяха да са богати, а подобно нещо със сигурност не може да се каже.

Из книгата „Богословие на просперитета – православна критика“, изг. Омофор, 2014

⁵ Copeland, Kenneth. Knowing and Receiving Your Inheritance. – In: *Victory*. Vol. 27, № 4, p. 5.

⁶ Екман, У. Финансова свобода, с. 13.

⁷ Ляардън, Р. Успех в живот и служение, с. 96.

⁸ Трийт, К. Достигни своята съдба, с. 50.

⁹ Екман, У. Финансова свобода, с. 69, 70.

РЕЛИГИИТЕ

В БЪЛГАРИЯ

Жасмина Донкова е завършила богословие в Софийския университет. Защитава докторска дисертация в областта на каноничното право в Богословския факултет на СУ и докторат по философия на религията към Института за изследване на обществата и знанието към БАН. Понастоящем е старши експерт в дирекция „Вероизповедания“ на Министерския съвет.

за рубриката

Въпреки свободното упражняване на правото на вероизповедание, религиозната култура на българския народ все още не е висока, което заедно с липсата на актуална и обективна информация за регистрираните вероизповедания и нерегистрираните религиозни общности в страната ни, създава реални условия в общественото съзнание да продължават да се насаждат страхове и предразсъдъци. От друга страна, множество духовни практики за самоусъвършенстване и „хюман дизайн“, предлагани от различни духовни центрове, се приемат безрезервно за безобидни и полезни.

Рубриката на списание „Свет“ „Религиите в България“ запознава читателя с профил и дейността на регистрираните вероизповедания и нерегистрираните религиозни общности в страната и предоставя актуална информация за различните духовни практики. Надяваме се така да допринесем за общата религиозна култура на читателя, както и за очертаване на цялостния облик на религиозните общности, вярвания и духовни практики в страната ни. Предлаганата информация ще даде възможност на читателя да си изясни до каква степен тези религиозни вярвания формират модела на поведението и мирогледа на хората, които ги изповядват. И как това поведение се вписва в съвременното българско общество.

Жасмина Донкова

БГ. Методист. Третя
консултация за работа
с ромите

Д-р Жасмина Донкова

ЕТНИЧЕСКИ ЦЪРКВИ В БЪЛГАРИЯ

ЯВЛЕНИЕТО „ЕТНИЧЕСКА ЦЪРКВА“ В БЪЛГАРИЯ

Според някои съвременни изследователи това явление е следствие от създален социален вакуум в обществото, чието предотвратяване се търси с помощта на религията, която се поставя в основата на социални връзки между представители на определен малцинствен етнос.¹ По този начин етническата църква се превръща в интеграционен механизъм, който много точно е описан от Елисавета Манолова, която казва, че църквата освен религиозна е и социална организация „с две основни функции: от една страна, консолидира общността, запазва елементи на

традиционната култура и идентичност, предоставя психологически и езиков комфорт на индивидуа, както и социални контакти. От друга, тя е социализиращ фактор, спомагащ за адаптацията и интеграцията на общността, пропагандирайки християнски ценности“.²

РОМСКИТЕ ЦЪРКВИ В БЪЛГАРИЯ

Факт е, че активната мисионерска дейност и различните социални инициативи на отделни протестантски деноминации сред различните етноси през последните 20 години засилиха тази тенденция за увличане на етническите църкви, която е особено изразена сред ромското население у нас.

Възникването на ромските църкви е следствие от вълната масови еван-

¹ Срв. **Манолова, Е.** Ролята на Китайската евангелска църква за адаптацията на общността в България. – В: Религия и политика. Благоевград, 2005, с. 141.

² Так там, с. 143.

гелизации в големите ромски квартали и множество благотворителни инициативи и социални програми. Така чрез религията евангелските църкви успяха да социализират част от ромското население от компактните ромски квартали. Обикновено всяка евангелска ромска църква си има своя собствена специфика и свой собствен облик, който се формира от онези, които я посещават. Освен евангелските, съществуват и адвентистки ромски църкви. Както сред едните, така и сред другите има традиционно по-„консервативни“ и по-„либерални“ църкви. Ромите като етнос също имат своите специфични културни особености, бит, традиции. Логично е те да се чувстват по-комфортно в своя собствена среда и да преживяват върата по своя специфичен начин.

Погрешно е схващането, че явление „етническа църква“ в България възниква едва след 1989 г. Историята на мисионерската дейност сред ромското население в България условно може да бъде разделена на два периода, съобразно активността на отделните проместантски деноминации:

■ период на активна мисионерска дейност от страна на Баптистката църква (които обхваща времето от 1910 докъм 1944 г.),

■ период на активна мисионерска дейност от страна на Петдесятните и Божиите църкви (които може да се постави във времето в края на 70-те години на ХХ в. до днес).

Мисионерската дейност сред ромското население в Северозападна България започва още през далечната 1910 г.³ Десет години по-късно „се поставя началото на евангелска баптистка мисия между циганите в България като част от мисионерската дейност на Баптистктия съюз в България“.⁴ По този начин Баптистката църква е първата проместантска деноминация, извършила организирана мисионерска дейност сред ромското население. В този период се създава и първата баптистка ромска църква в с. Голинци, Ломско (дн. кв. „Младеново“ на гр. Лом).

През 1932 г. се създава „Комитет циганска евангелска мисия“ в София чиято основна цел е „да разпространява християнската нравственост и да съдейства за духовното, културното и нравствено подобриране на циганския народ“.⁵ Почетен покровител на коми-

³ Срв. Вестимели на истината. История на евангелските църкви в България. Съст. Фурнаджиев, Д., Попов, Г., Шопов, Т., Тодоров-Хиндаров, В., Второ допълнено издание, С., 1994, с. 324.

⁴ Срв. Славкова, М. Циганите евангелисти в България. С., 2008, с. 77.

⁵ Цит. по Славкова, М. Пос. съч., с. 86.

тета е бил американският пълномощен министър Х. Шумейкър.⁶ Наред с активната мисионерска дейност на Баптисткия съюз, сред ромите се забелязват и случаи на присъединяване на хора и към другите проместантски общности – конгрешани, методисти и петдесетници. Евангелизацията на тези религиозни общности сред ромите обаче не е в такъв мащаб, поради което тези частични случаи не намират място в проместантската историография.

След 1944 г. част от ромите, посещаващи проместантските църкви, запазват своята религиозна при-

надлежност, но по-младите под въздействието на секуларните тенденции в общество приемат религията като архаизъм.

Според епископ Васил Еленков (Национален Алианс „Обединени Божии църкви“) в периода 1977-1978 г. в района на Чирпан, Стара Загора, Сливен, Разградския регион, сред ромите мюсюлмани от Русенския и Силистренския регион започва процес на масово навлизане в Божиите църкви. По същото това време според него се създават и ромски петдесетни и божии общности във Видин, Лом и селата около Лом. Процесът на конверсия сред ромите и влиянето им в сре-

⁶ Пак там.

дите на протестантските църкви не остава незабелязан от изследователския интерес на плеяда български етнолози и социолози, които обръщат внимание на бързите темпове и мащабността, с която тези процеси се развиват в годините на преход.

От изследванията на М. Беновска-Събкова и В. Алтьнов се разбира, че това съвсем не е изолирано явление, защото по сходен начин същото противично е в съседна Румъния.⁷ Това дава основание на гвамата автори да твърдят, че масовизирането на евангелизацията сред ромите трябва да се разглежда в контекста на глобализацията и по-специално като част от разрастването на петдесетното

движение по целия свят.⁸ Магдалена Славкова отива по-далеч в тази насока и развива мезата, че масовизирането на евангелизацията сред ромите е широко разпространена тенденция не само в цяла Европа, но и в целия свят.⁹

През 2001 г. тя, с екип от специалисти, работи върху проект на тема: „Изследване на духовната култура на ромската общност в района на град Лом“.¹⁰ В аналитичния доклад към проекта изследователите обвързват политическа активност на ромите в Северо-западна България (в началото на новото хилядолетие) с последователната мисионерска дейност на евангелските пастори. Според тях обособяването на ромските църкви води до консолидацията им в хомогенна общност. Подобна тенденция има своите позитиви, но крие и големи рискове. Въпреки че християнството е религията на любовта и общата към ближния, съчетаването на етнос, религия и погрешна интерпретация на религиозна доктрина може да стане причина за възникване на междуетническо противопоставяне.

⁸ Пак там.

⁹ Срв. **Славкова, М.** Циганите евангелисти в България. С., 2008.

¹⁰ По-подробно за резултатите от този проект виж. Анализичен доклад по проекта „Изследване на духовната култура на ромската общност в района на град Лом“. URL: <http://www.imir-bg.org/imir/reports/Romite%20v%20Lom%202001.pdf>.

⁷ Срв. Беновска-Събкова, М., Алтьнов, В. Евангелската конверсия сред ромите в България: между капсулирането и глобализацията. Начулен електронен архив на НБУ. (Unpublished), URL: <http://eprints.nbu.bg/440/>.

Скритите рискове на явлението „етническа църква“ пораждат безпокойство в голяма част от духовните лидери. Запитана какво мисли за тази тенденция, Мария Миндева¹¹ споделя, че в последните 3-4 години се забелязва процес на консолидация на роми – евангелисти и обособяване на чисто ромски църкви. Тя нарича този процес „ромско Възраждане“, което според нея се изразява в обособяване на различни религиозни и социални инициативи на етнически принцип.

По този повод тя споделя, че в техния район (Добрич и Добричка област) се наблюдава явление на отделяне на членове от мисии на ръководената от нея религиозна институция и пренасочването им към други църкви, където членуват само роми.

В заключение на казаното се очертава изводът, че обособяването на ромските църкви е следствие на съществуващата, макар и скрита, етническа дискриминация и ограничаването на участието на роми на лидерски позиции в управлението на религиозните институции в началните години на преход. Това има своите обяснения:

- нисък образователен ценз;
- спецификите в светогледа, етно-психологията и темперамента на този етнос.

В тази връзка не трябва да се подминава без внимание фактът, че наред с тези причини съществува още една, която не е за подценяване, а именно – желанието и амбицията на по-изявени роми за лидерски позиции и властови ресурс.

КИТАЙСКИТЕ ЦЪРКВИ В БЪЛГАРИЯ

За разлика от ромските църкви, които са изградени от граждани на България, китайската евангелска църква, създадена през 2001 г., е общност на китайски емигранти в страната ни, повечето от които пребивават в София. До средата на 2013 г. тя беше част от структурата на Християнска църква „Сион“, София, а сега вече е самостоятелно регистрирано вероизповедание в страната.¹² Тя е първата

¹¹ Защото от 2000 г. ХЦ „Сион“ е в основата за стартирането на тази евангелска общност, а по-късно активно подпомага и утвърждаването ѝ през годините. По данни на Християнска църква „Сион“ гр. София само през 2004 г. 27 китайци (буисти) приемат християнството и стават членове на Китайската евангелска църква. Това навежда на мисълта, че по-голяма част от членовете на тази църква са станали християни след имигрирането им в България.

¹¹ Мария Миндева е главен пастор на религиозната институция „Отворено библейско братство“.

В страната етническа религиозна инсититуция.¹³

Към настоящия момент китайската църковна общност наброява над 70 души, но това е доста променлива величина, предвид факта, че в последните няколко години голяма част от китайските емигранти напускат България. Църквата е базирана в кв. „Надежда“ 4, където концентрацията на китайските емигранти е най-голяма, предвид близостта ѝ с базар „Илиенци“, в който по-голямата част от тях имат собствен бизнес. Според публикация на Елена Пенева под заглавие: „Китайски квартал – или колко е трудно да изкопчиш от китайската общност нещо различно от цена и „не ласбила“ В електронния портал „Днес. bg“ се казва, че „Всички жилищни комплекси на максимум пет спирки с транспорт до Илиенци са гаранция, че се намираш в центъра на китайската общност у нас“.¹⁴ По този начин концентрацията на китайски граждани в София е в софийските квартали „Надежда“, „Толстой“ и „Свобода“. Според друга

публикация за китайската общност у нас, озаглавена „Китайските помайности“ с автор Кристи Петрова по официалните данни на китайското посолство в София гражданините на Китайската народна република у нас към периода на създаване на църквата наброяват между 2000 и 3000.¹⁵ Според авторката обаче самите китайци най-отговорно твърдят, че са между 4000 и 5000, а преди години се говореше, че са между 8000 и 10 000. Според данни на дирекция „Консулски отношения“ на МВР и дирекция „Миграция“ на МВР за 2001 г. в България има 1372 продължително пребиваващи граждани на КНР и 316 постоянно пребиваващи.

Според Анна Кръстева китайците са най-новата имиграция в България, която не е обусловена от исторически връзки или културна близост. Две са основните причини за този феномен. Първата е свързана с отварянето на България и европейската ориентация, която увеличава нейната привлекателност. Втората причина е глобализацията, променената география на миграционните потоци, възникването на множество нови дестинации.¹⁶ В религиозно от-

¹³ Софийският градски съд регистрира новата религиозна общност официално на 9 май 2013 г., без становище на дирекция „Вероизповедания“ към Министерския съвет.

¹⁴ Пенева, Е. Китайски квартал – или колко е трудно да изкопчиш от китайската общност нещо различно от цена и „не ласбила“. – Dnes.bg.

¹⁵ Срв. Петрова, К. Китайските помайности. – Сп. „Тема“, бр. 42 (106), 20-26.10.2003., с.

¹⁶ Срв. Кръстева, А. Имиграцията в България. Пог съст. и реакт. на Анна Кръстева, С., 2005, с. 82.

ношение според нея най-голямата група сред вървящите са будисти. Сред китайските имигранти у нас се срещат и християни, и последователи на конфуцианството, както и йоховисти.¹⁷

Спецификата на тази църква привлича изследователски интерес на Елицавета Манолова, която през 2005 г. публикува статия под заглавие: „Ролята на Китайската евангелска църква за адаптацията на общността в България”.¹⁸ В нея авторката защитава тезата, че тази църква е етническа, религиозна и социална организация, изпълняваща две основни функции:

- консолидира общността, запазвайки елементи на традиционна култура и идентичност, предоставяйки психологически и езиков комфорт на отделния човек;
- социализиращ фактор, спомагащ за адаптацията и интеграцията на общността, пропагандирайки християнски ценности.

Според Е. Манолова църквата е организирана през 2001 г. от пастора на Евангелската китайска църква в Бостън (САЩ) Джон Цанг, който е уч-

редител и на други такива етнически религиозни общности и в Испания и Украйна.¹⁹ Предвид факта, че китайците са затворена общност навсякъде по света и че във всяка държава те са като едно голямо семейство, Евангелската китайска църква в София е интровертна група. Това се обяснява с няколко фактора:

- богослужението се извършва изцяло на китайски език;
- езикова бариера (много малка част от китайците у нас говорят добре български език);
- етническа хомогенност и солидарност;
- подозрителност на обществото към евангелизма и в частност към непознатите етнически религиозни общности, пораждаща отрицателна обществена нагласа към Китайската евангелска църква.

Китайската евангелска църква е евангелско петдесетно-харизматична църква, основана на етническия принцип. Силното чувство за общност и съществуващата езикова бариера за голяма част от китайските имигранти, не им позволяват да посещават други такива църкви в София и страната. През 2013 г. тя е реги-

¹⁷ Так там, с. 87.

¹⁸ Срв. Манолова, Е. Ролята на Китайската евангелска църква за адаптацията на общността в България. – В: Религия и политика. Благоевград, 2005, с. 141-150.

¹⁹ Так там, с. 145.

стрирана от СГС като самостоятелно вероизповедение.

КОРЕЙСКИ ЦЪРКВИ В БЪЛГАРИЯ

Пентекостализъмът в Южна Корея е постигнал забележителен растеж и съильно въздействие върху голяма част от населението на страната. Освен това южнокорейският пентекостализъм извършва и широка мисионерска дейност по целия свят. По този начин корейските петдесетни църкви имат световен имидж, а ролята им в корейското общество постоянно расте.²⁰ Въпреки че американските Асамблеи на Бога оказват влияние и изиграват съществена роля за появата на корейските Асамблеи на Бога (Yoido Full), последните остават независими от първите.

Един от най-известните корейски проповедници, който е сред най-влиятелните и успешни съвременни харизматични водачи, е Йонги Чо. Той е старши пастор и основател на най-голямата световна харизматична евангелска църква – Асамблеи

на Бога, чиито членски състав към 2007 г. е над 830 000 души.

Ако през 90-те години у нас беше на мода американският експортен пентекостализъм, то в последните 10-12 години се забелязва тенденция за масово наблизане на корейския евангелизъм, който притежава свои специфични характеристики. Една от тези характеристики е дисциплината и уважението към духовните лидери, а другата е специалният акцент, който поставят корейските християни върху молитвата. Пребив съществуването на мега-църкви с над 10 000 членове, се налага по няколко пъти на ден да се извършват богослужения, като първата молитва се извършва в 5 ч. сумринта. Интересът на корейските проповедници към България е продуктуван от географското положение, което им дава възможност за разпространение на корейския пентекостализъм и в съседните страни. Така например един от корейските духовни лидери Ки Джанг Ким, посетил България преди две години, споделя, че целта му е да обхване ключовите лидери в харизматичните и неохаризматичните общности, които да променят България чрез духовни опитности като „освобо-

²⁰ Срв. Ig-Jin Kim. History and theology of Korean pentecostalism: Sunbogeum (pure gospel) pentecostalism. An attempt to research the history of the largest congregation in church history and the theology of its pastor Yonggi Cho. Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer (The Netherlands), 2003, p. 86-89.

дителното служение”.²¹ Друг известен проповедник, посетил няколко пъти страната по покана на наши харизматични общности е Ку Донг Ким, който е главен пастор на баптистката корейска църква „Свята радост”, която е позната в света чрез движението „Берея”, осъществявашо провеждането на множество семинари, конференции и обучителни курсове, както и изгателска дейност.

Посещението на тези и още няколко духовни водачи изиграват съществена роля в учредяването на пет вероизповедания у нас, регистрирани от корейски граждани – Балканска евангелска църква (О Юн Сик, 2004 г.), Християнска църква на светостта (Ким Джон Кю, 2006 г.), Българска евангелска презвитерианска църква (Со Хи Бум, 2007 г.), евангелска презвитерианска църква в София (Ким Ионг Ги, 2008 г.) и Мисия „Благая Власть” (Се Хо Чоу, 2010 г.). Общият брой вярващи в тези църкви не над-

хвърля 2000 души, от които около 1000 са корейци.

За периода 2009-2013 г. в страната влизат и пребивават 52 мисионери от Южна Корея по покана на: Баптистката църква „Ветил” (5), Баптистката църква „Добра надежда” (4), Баптистката църква „Мисия” (6), Българска евангелска презвитерианска църква (2), Българската реформирана презвитерианска църква (14), Евангелската презвитерианска църква в София (3), Национален алианс „Обединени Божии църкви” (9), Евангелска методистка епископална църква (2), Християнска църква „Благодат” (5), Църква „Филаделфия” (1). Характерно за метода на работа на мисионерите е, че се фокусират върху своята църква, вместо да работят заедно с другите мисионери. Една част от тези мисионери основават нови църкви като използват корейски мисионерски фондове, за да привлекат членове от други евангелски църкви. По този начин те докладват за успешно основаване на църкви в България на църквите (в Южна Корея), които са ги изпратили. В голямата си част българите (и по-специално ромите), присъединяващи се към тези църкви, сравняват политиката на финансова подкрепа от страна на мисионерите и се присъединяват към този, който е най-щедър.

²¹ Когато говори за „освободителното служение” пастор Ку Джанг Ким, казва, че липсата на чудеса и знамения е неуважение към Бога. Според него в църквата му в Южна Корея десетки хиляди души имат силата и авторитета да изгонват демони и да практикуват в сферата на чудесата (По-подробно виж г–р Ку Джанг Ким: Липсата на чудеса и знамения е неуважение към Господа. – Благовремие, септември 2010.)

По отношение на корейските църкви и корейския евангелизъм у нас трябва да се каже, че той все повече ще засилва позициите си. Предвид икономическите прогнози, че в следващите 10-12 години Южна Корея ще удоби брутния Вътрешен продукт на човек от населението и ще се превърне във водеща азиатска икономическа сила, глобалната мисия на корейските църкви ще притежава финансово ресурс да затвърди и засили позициите си в световен план, в Европа и частност в България. Това, заедно с безвизовия режим между Южна Корея и България, ще спомогне за увеличаване и броя на южнокорейските мисионери в страната ни. Все пак Южна Корея е приоритетен икономически партньор за България, чиито усилия са насочени към привличане на корейски инвестиции в перспективни сектори като електроника и електромехника, производство на автомобилни части, машиностроение, електромобили, информационни технологии и гр. Това дава основание да се предположи, че глобалната мисия на корейския евангелизъм ще затвърди позициите си в световен план и частност в Европа. С всяка следваща година броят им се увеличава.

Според някои от духовните лидери една от причините за засилването на тенденцията за обособяване на етническите църкви в страната през последните 20 години е съществуващата езикова бариера (за емигрантски църкви) и желанието за изкуствена сегрегация (ромските). Формирането на ромските църкви почива на цял комплекс от причини и въпреки рисковите тенденции, които крие в себе си, това явление има и много позитивни моменти не само за ромския етнос, но и за обществото като цяло. Голяма част от духовните лидери на големите протестантски деноминации споделят факта, че хората от този етнос, приемайки „послането за Иисус“, променят както своя мироглед, така и своеето поведение и навици, което е гарант за излизане от гетото и осъществяване на реална интеграция в обществото.

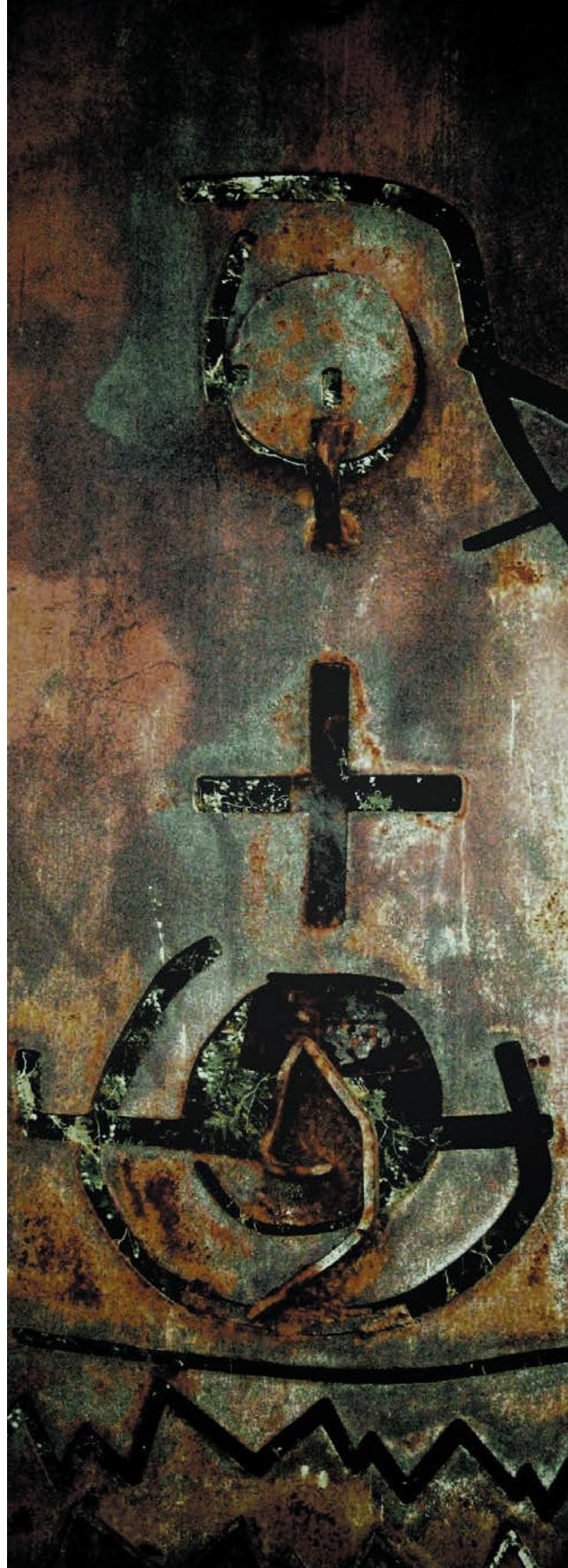
Обособяването на ромските църкви, макар и да създава реална среда за самосегрегация, създава и обстановка за по-свободно общуване и изграждане на по-дълбоки връзки за взаимопомощ между представителите на този етнос. Наред с това те създават позитивен модел на поведение и начин на живот, който може да послужи като еталон за останалите роми. Разпространяването на Св. Писание и рели-

гиозна литература в тези църкви и желанието да бъдат четени от страна на Върващите, поражда необходимостта от образование. Тези доказани с практиката позитиви обаче не могат да покрият евентуалните рискове от ромските етнически църкви:

Предвид факта, че голяма част от ромските църкви са създадени под натиска на т. нар. скрита дискриминация, то може да се създава ефектът на „черните очила“.²² Това крие опасност от създаване на конкретна етно-културна адресираност на специфични теологични доктрини, противопоставящи представителите на различните етноси.

Желанието и амбицията на по-изявени роми за лидерски позиции и властови ресурс, които, съчетани със слабата богословска подготовка, свободата в интерпретация на текстовете на СВ. Писание и либерален регистрационен режим (за регистрация на религиозните институции), са сериозна предпоставка за появата на междуетнически и междурелигиозни проблеми.

²² Маркус Гарвеј казва, че Въпреки че Бог няма чвят, все пак е човешко да се осъзнае Вратата през нечии очила. Цит. по Пеев, В. Съвременни богословски системи (от Просвещението до наши дни). С., 2009., с. 236.

СОФИЯ ГОСПЪЛ ХОР

Интервю на Маргарита Друмева

Преди близо две години за пръв път в България се сформира госпъл хор. Заразяващо е посланието, което публикува Гери Балевска – диригент на хора, в първите дни на неговото съществуване. Затова ще го цитирам:

„Ние сме група хора, които обичат госпъл музиката, събират се да я изпълняват, да се забавляват и да общуват помежду си. Вярваме в християнските ценности – любов, доверие, честност, доброжелателство, Вяра в добрата промяна, надежда, взаимопомощ, взаимно приемане, независимо от разликите във възраст, социално положение, етнос, произход и религиозни убеждения. Всеки е добре дошъл при нас, ако уважава посланието на госпъл музиката, а именно Вяра в Бога и любов към всички хора. Всеки, който обича госпъл музиката, умеет да пее и е позитивен човек, е добре дошъл при нас.“

Гери Балевска е родена в Габрово. Започва да свири на пиано на 6-годишна възраст в родния си град. Завършила Средно музикално училище в Русе и после Държавна музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ в София. Работила е като преподавател по солфеж в детския радиохор, като учител по музика в частни школи, училища и колежи, където е ръководила редица училищни хорове. Била е музикален директор на мюзикъла „Обещанието“, поставен на сцената на Народния театър, както и на детския мюзикъл „Хладно е в пещта“, поставен в НДК. Била е диригент на Младежки хор към Обединени Евангелски църкви, хор към Българска Божия църква, както и към църква „Ново поколение“. Омъжена, с две дъщери, които учат в Националното музикално училище „Любомир Пинков“.

В разговора ни Гери Балевска споделя още любопитни неща от живота на София Госпъл Хор.

За пръв път в България се сформира госпъл хор. Как се случи това и какво е усещането да си пръв, без утъпкани пътеки и модели, които да следваме?

Усещането да си пръв в България не винаги е най-вълнуващото, защото много често се сблъскваш с неразбиране, предрасъдъци и недоверие, но точно това е най-сладкото в това да си пионер в дадена област – да проправиш път за тези, които идвам след теб и да запалиш върата, радостта и надеждата, че нещо добро и стойностно може и тук да се случи. А утъпкани пътеки и модели, които можем да следваме, има достатъчно в Западна Европа и Америка. Там госпъл музиката отдавна е излязла извън църквите и се изпълнява в концертните зали. Станала

е дори част от ежедневието на съвременния човек – звучи по радиостанции, телевизионни предавания и шоута, в интернет. В България не е толкова популярна, но и тук нещата се променят...

За краткото време на свое то съществуване София госпъл хор вече има пъстра творческа биография. Разкажи ни за ваши участия в концерти и проекти.

Да, въпреки че съществуваме само от година и половина, имаме вече гостства участия в концерти и музикални проекти. Първата ни изява беше на Великденски концерт миналата година, когато изпълнихме няколко класически госпъл песни, между които „Oh Happy Day“ и „Amazing Grace“, заедно с полуфиналистката от „Гласът на България“ Вася Попова. Имаме участия и в две от най-гледаните телевизионни шоута X Factor и Музикална академия, както

и в най-новия видеоклип на Любомир Киров „Имам само теб“. С голяма радост се включват и в благотворителни концерти в полза на семейства на деца с увреждания, като този на 11 май миналата година.

Госпъл музиката е специфичен жанр. Кои може да бъде изпълнител на госпъл музика?

Всеки, които е музикален, пее вярно и харесва госпъл музиката. Разбира се, за да бъдеш солист в този стил, се изисква госта вокална подготовка и опит, но да пееш в госпъл хор не е нужно непременно да си професионалист. Нужно е предимно сърце и желание.

Ще сформирате ли оркестър?

Да, бих желала да си имаме наш бенду, които да пътува с нас и да знае целия ни репертоар, но това е нещо, което ще се осъществи в бъдеще.

Колко популярна е госпъл музиката в България и как се приема тя от българите?

Когато в България говорим за госпъл музика, средностатистическият българин се сеща за филма „Sister Act“ и знанията му се простираят дотам... А всъщност в този стил са творили и творят редица изтъкнати музиканти, като Арея Франклайн, Уитни Хюстън, Стиви Уондър, Елвис Пресли, Рей Чарлз, Доли Партьн, БONO от U2 и много други.

На нашите концерти публиката отклика с много положително на песните, които изпълняваме. Това може да се дължи на ритмичния характер и мелодичност на много от тях, както и на съвременното звучене, кое то имат, но според мен най-важният компонент на тази музика е посланието – то е послание на надежда, свобода, радост, вяра и любов. А това са ценности, които са общочовешки и за тях няма граници.

Каква е твоята представа за госпъл хора, който искаш да дирижираш?

Няма нужда да си го представям – той е реалност! Нещо, за което съм мечтала от години, сега съществува и аз съм щастлива да бъда диригент на София госпъл хор!

Наскоро се проведе семинар за госпъл музика с участието на гости от чужбина. Кое е най-важното, което е нужно да знаят изпълнителите на госпъл музика?

Това беше истински празник на госпъл музиката. Преподаватели бяха водещи специалисти от Дания, които имат богат опит в ръководенето на такъв тип хорове. Участниците в семинара бяха изключително впечатленi, освежени и вдъхновени от всичко, което научиха и от неверояното усе-

щане да изпълняват на сцена тази музика. Семинарът завърши със заключителен концерт, на който изпълнихме 11 песни, научени само за ден и половина. Наистина обучението беше много интензивно и плодотворно!

Пеенето на госпъл носи изключителна радост, усещане за свобода, любов към Създателя и Неговото творение. Чрез средствата на музиката човек се покланя на Бога и оствързва колко свързан е с Него и с хората около себе си. Прекрасно е всички в един глас да прославят своя Творец и Спасител! Ето защо това не е просто музика, това е призив за вяра, надежда и любов!

Кои са имената, които най-често споменавате, когато говорите за госпъл музика и които Ви служат за вдъхновение?

Това са Арема Франклин, Сиси Уинанс, Йоланда Адамс, Дони Макклъркин, Кърк Франклин, Фред Хамънг, Израел Хитън, Ричард Смолууд и много други.

Може ли да има българска госпъл песен, със свой натюрел и звучене? А има ли български композитори, автори на песни, които творят в госпъл стилистиката?

Може, разбира се, това е и моето най-голямо желание – да творим песни и музика, които са излезли от нашата, българска душа и които да са близки до сърцето на българина. Музикалният стил е само формата, а в посланието на музиката се състои съдържанието ѝ. Българинът има богата душевност, изключително креативен е и вярвам, че тепърва ще се творят прекрасни песни в стил госпъл.

През април участвахме в Междunaродния фестивал за госпъл музика в Цвикау, Германия. Разкажи ни за представянето на Sofia Gospel Choir там.

Преди няколко месеца получихме специална покана за участие в международния фестивал за госпъл музика „GospelHolydays“ в Германия лично от организаторката на фестиваля Кармен Вуцлер. Знаехме, че в Цвикау ще се съберат повече от 500 изпълнители на госпъл, че ще има работни сесии и обучения.

Фестивалът се състоя от 4 до 6 април, т.е. преподаватели в него бяха водещи имена в областта на госпъл музиката от Европа. През първите дни се провеждаха различни сесии по хорово пение, както и майсторски класове за госпъл солисти, диригенти и пианисти. В края на втория ден се състоя концерт с участието на преподавателите, както и на вокалния състав Gospelflavours. На него беше и специалното представяне на Sofia Gospel Choir.

Държа да отбележа, че ние бяхме единственият хор, на който бе га-

дена Възможност да се представи пред Всички с гве песни. Изпълнихме бързата и енергична „Praise Him” и класическата госпъл балада „I Surrender All”, която изпяхме заедно с нашата солистка Вася Попова – полуфиналистка от популярното музикално предаване „Гласът на България”. Публиката ни хареса и ни аплодира много. Дадоха ми възможност, като диригент на хора, да разкажа за България, за новото ни пионерско начинание, което сме предприели, създавайки Sofia Gospel Choir. Насърчиха ни и ни пожелаха още много успехи и участия на наши и международни сцени.

В края на третия ден бе кулминацијата на фестивала – финалният концерт, с участие на хор от 500 изпълнители, срещу които и хористите

ом Sofia Gospel Choir. Публиката бе изправена на крака от невероятното изпълнение на прекрасните песни, срещу които „Let Me Fly”, „Worthy, Worthy”, „Loved”, „Lord I Need You So”. Чувството да бъдем част от това забележително събитие бе фантастично. Да пееш заедно с още стотици хора до теб, тези чудесни послания за Божията любов, милост, свобода и надежда, бе нещо незабравимо! Усещахме, че сме част от едно голямо семейство, в което Всеки е прием и ценен, част от необятното Божие творение, което се покланя пред Него. Наистина се надявам и Вярвам, че ни очакват още много такива преживявания и срещи с прекрасни хора, които изпълняват и слушат тази музика!

Приемате ли още изпълнители и къде могат да ви открият?

Да, приемаме. Правим непрекъснато прослушвания за нови хористи. В мо-

мента имаме голяма нужда от ниски женски гласове (алти), както и от мъжки – тенори и баритони. Всеки може да получи повече информация на сайта на хора – www.sofiagospel.com, където има телефони и адреси за контакти.

ЧЕРНИТЕ ПЕРАИ НА ГОСПЪЛ

МУЗИКАТА

Маргарита Друмева

*Пея Божии песни, защото ме правят
свободна. Дават ми надежда...*

Махалия Джаксън

Повече от гвесма години Кралската африканска компания на Британия държи монопола върху търговията с роби в колониите – от бреговете на Гвинейския залив хиляди африкански роби се отвеждат с кораби през Атлантика в Америка, където отглеждат памук, кафе, какао, мюомъон, индиго, захар. Продуктите се превозват в Англия и Европа, а изтъканията като платно памук се търгува в Африка срещу нови роби. В резултат на тази „триъгълна търговия“ са транспортирани около 3,5 miliona чернокожи от Африка в Америка до отмяната на робството през 1807 г. Тежките и нехигиенични условия на корабите и осъдната храна водят до високата смъртност на робите – умира един от всеки седем. Почти всички африканци, които пристигат в САЩ в продължение на гве столетия, са роби.

Робството е сериозно предизвикателство за църквата, чиито проповядвани идеи по никакъв начин не могат да се примирят с „триъгълната търговия“. Църквата се опитва да приобщи чернокожите африканци и насърчава посещението им на служби, след които робите остават да

пят и танцуват и тези часове са едни от малкото отдушници за нерадостния им живот. Песните им са т. нар. „*corn ditties*“, предшественици на спиричуълите, в които изразяват почитта си към Бога, стремежа към рая или разказват за тежкия ежедневен труд. След средата на 19 в. чернокожите в Америка успяват да си извършват известни свободи и някои от тях тръгват на училище. Белите учители сформират с чернокожите ученици хорове, които пят спиричули, предимно акапелни песни, а ритъма отмерват като пляскат с ръце – хората са толкова бедни, че гори не разполагат с музикални инструменти. Много популярни са квартетите в края на 19. и началото на 20. в., които са самото сърце на традиционната черна госпъл музика.

Типични за тези песни са повторението на фрази и форматът „*call and response*“ – традиционни елементи на африканската музика, които покъсно ще прелеят в госпъл песните. Един музикант изрича първата фраза, другият (другите) отговарят или коментират, maka, както се случва в човешкото общуване. Този формат в пустинята Сахара в Африка се използва не само в музиката, а е модел на демократично участие в обществени прояви, в обсъждането на гражданските дела, в религиозните ри-

туали – традиция, която робите носят със себе си в Новия свет и предават на поколенията гори в немските рими.

Огромната маса африкански роби в Америка, приели християнството, комбинират своята култура със западната и запяват в църквата религиозни химни, с които благодарят и се покланят на Бога. Протестантските евангелски песни и спиричули са основен източник на традиционната черна госпъл песен, която става особено популярна в началото на 20 в., излиза от църквите и влиза в концертните зали, звукозаписните студии и музикалната индустрия. Пътуващите проповедници насърчават членовете на църквите да свидетелстват за своята Вяра и отгаденост на Бога, като пеят спонтанно, пляскат с ръце и танцуват. В песните започват да се включват музикални инструменти, от симбиозата се появяват нови музикални стилове. От музикалната традиция в областта на Аналачите се ражда *Bluegrass Gospel Music*, в южните щати на САЩ съществува друга музикална традиция – *Southern Gospel Music*, която и днес е много популярна.

Един от първите автори на християнски химни е Чарлз Тинсли (1851-1933), който се счита за „бащата на

госпъл музиката“. Като син на роб, Чарлз няма право да ходи на училище. Затова започва сам да се обучава в четене и писане, научава иврит и гръцки в синагогата във Филаделфия и завършва задочен курс в Богословския факултет на Бостънския университет. За около 15 години е пътуващ проповедник, а през 1902 г. става пастор във филаделфийската методистка църква, която по това време наброява 12 500 членове. Започва да пише християнски химни, а неговата песен „*III Overcome Some Day*“ става основа на химна на американското движение за гражданска права през 60-те години на 20. век, който носи заглавие „*We Shall Overcome*“. Вече цяло столетие неговите песни се пеят от християните във всички деноминации.

На един национален баптистки конгрес пастор Тинсли среща известния американски блус композитор и пианист **Томас Дорси** (1899-1993), който е изключително повлиян от християнското благовестие на свещеника и от този миг започва да пише песни с религиозно съдържание. През 1921 г. е публикуван първият сборник с песни в стил *Negro sacred music*, който Дорси нарича за пръв път „госпъл“ песни. Консервативните вярващи буквално заклеймяват смесицата от блус, джаз и свещените библейски

текстове на Дорси като „музика на дявола“, но само след няколко години стилът му придобива огромна популярност – записът на неговата песен „*Peace In The Valley*“ (1937) в изпълнение на Махалия Джаксън, се продава в един милион копия.

Съпругата на Дорси умира при раждане, на следващия ден загубва и детето си. В скръбта си той написва може би най-受欢迎ната от всички хиляда негови авторски госпъл песни „*Take My Hand, Precious Lord*“. Това е любимата песен на Мартин Лутер Кинг и по негово желание Махалия Джаксън изпълнява песента по време на ми-

тина в но-

щта преди убиството му. Песента влиза в репертоара на стомици изпълнители от цял свят като Елвис Пресли, Арема Франклин, Клара Уорд, Дороти Норууд и много други.

Заедно със Сали Мартин (1895-1988) – друга емблематична фигура в традиционната черна госпъл музика, Дорси основава през 1932 г. *The National Convention of Gospel Choirs and Choruses* за популяризиране на госпъл музиката. Дорси формира женско трио, което да изпълнява неговите песни в църквите на Юга и Средния Запад, и не без колебания включва в него Сали, която не може да чете ноти. Но тя демонстрира организаторски, финансов и мениджърски талант, необходим за ръководене на сдружението. По-късно, заедно с госпъл композитора Кенет Морис (1917-1988), тя формира издателската компания *Martin and Morris Music, Inc*, една от най-мощните в Съединените щати, която публикува серия от госпъл стандарти. Събирането на песни и издаването им с ноти е изключително трудоемка работа. Веднъж при едно пътуване с влака, Кенет чува песен, която пазачът на малка жп гара изпълнява на перона. Кенет слиза на следващата гара, връща се и записва песента от пазача, а после с малки корекции

я публикува.

Известно

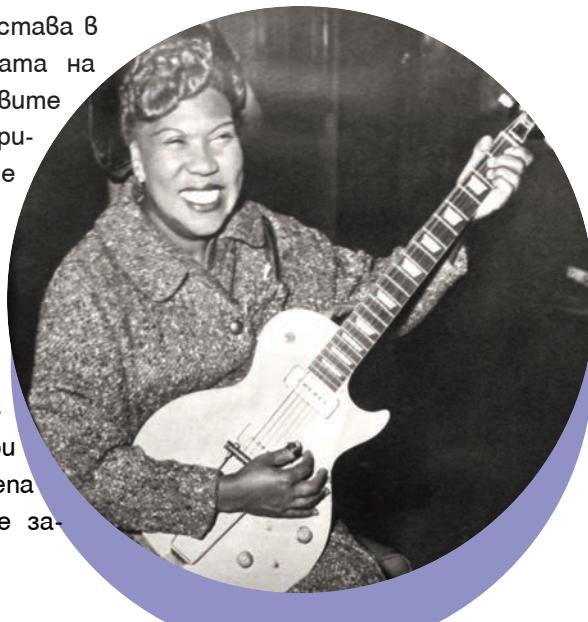
е, че в средата на 40-те години на 20 в. продажбите на госпъл музика досега са суми, записани с 6 цифри.

Сали сформира формация *Sallie Martin Singers*, която се включва активно в движението за гражданска права. Една нигерийска правителствена сграда е кръстена на нейно име в знак на признателност за нейната подкрепа на нигерийската здравна програма. Една от най-известните песни в изпълнение на Сали Мартин, е „*God Put A Rainbow In The Sky*“.

Друга „черна перла“ от плеядата госпъл творци и изпълнители е **Розета Тари** (1915-1973), която сама пише текстовете и музиката на песните и ги изпълнява с уникалния си китарен стил на свирене. Тя остава в историята като „кръстница на Rock'N'Roll“ и една от първите дами, която свири на електрическа китара още през 40-те години на 20 век.

Родителите на Розета – Уил Амкинс и Кейми Бел Нубин са брачни на памук в Комън Плант, щата Арканзас. И двамата се славят като надарени певци, а Кейми свири на мандолина. С нейна подкрепа четиригодишното момиченце за-

почва да свири на китара и га пее в църквата на чернокожите, където се наследява ритмичността и танца в хвалението, както и проповядването от жени. „*Малката Розета*“ става известна като детето-чудо и на 6-годишна възраст пригражда майка си като редовен изпълнител в пътуващата евангелска трупа, която обикаля църквите в цяла Южна Америка и изнася своите „хиbridни“ представления – проповеди, съпроводени с концерти. В средата на 20-те години трупата се установява в Чикаго и се присъединява към църквата *COGIC*, а Розета и майка ѝ не прекъсват пътуванията си в цялата страна. Това е време, в което не се гледа с доброоко на женската активност, особено що се отнася до чернокожи, и още по-малко за жени, които свирят на китара.

През 1938 г., на 23-годишна възраст Розета записва първите си песни в студиото на *Decca Records*, в съпровождане на джаз оркестър „Lucky“. За една нощ песните ѝ стават мигновени хитове и имат изключителен търговски успех. Една от тях е „*This Train*“. Текстовете са базирани на Евангелието, но музиката звучи като свемската и това шокира Вярващите. Следват необичайни до този момент концерти в *Cotton Club*, Харлем, в Карнеги Хол и в нощи клубове, заедно с блус, джаз музиканти и танцьори, поради което Розета често изпада в немилост от по-консервативно настроените християни. Свемската публика обаче обича тези песни, които имат островумни текстове, обича и самата Розета, която буди удивление с китарната си виртуозност и уникалния си глас.

По време на Втората световна война тя продължава да записва песни за войските в чужбина. Песента ѝ „*Strange Things Happening Every Day*“, чийто запис е осъществен през 1944 г., е определен от някои като „първия рокенрол запис“. Песента отразява загрижеността ѝ по отношение политиката на сегрегация, която продължава да разделя хората по расов признак в целия свят.

След Войната записва песента „*Up Above My Head, I Hear Music In The Air*“ заедно с **Мери Найт** в традиционния „call and response“

стил. Популярността ѝ е толкова голяма, че на сватбата си с мениджъра Ръсел Морисън през 1951 г. събира 25 000 души на стадиона Griffith във Вашингтон, където събитието е отбелязано с грандиозен концерт.

През 1964 г. Розета Тари предприема турне в Европа като част от групата The Blues and Gospel Caravan. Благодарение на телевизия Гранада, концертият им в един дъждовен ден на една изоставена жп гара близо до Манчестър става изключително популярен. Тогава звучи хитовата песен „ *Didn't It Rain, Children*“, която черната перла на госпъл музиката изпълнява с любимата си бяла електрическа китара.

Огромно е влиянието на Розета върху емблематични фигури в световната поп музика като Литъл Ричард, Джони Кеш, Елвис Пресли и Джери Лий Лус. Малко след Втората световна война тя чува малкия Литъл Ричард да пее преди неин концерт, след кое то го кани на сцената да изпееят заедно една песен, като дори му плаща за изпълнението. Тази случка го възхновява да стане изпълнител. Арея Франклин и Исаак Хейс се учат от нея в първите години на творческата си кариера.

Махалия Джаксън (1911-1972) от малка започва да пее в баптистката църква в Ню Орлиънс, Луизиана. Тя е единствено-то чернокожо дете в бедняшкия квартал, населен с бели хора, поради което няма право да ходи на училище. Затова започва да се самобучава всъщност. Жилището им се състои от 3 стаи, в които живеят тринаесет души и едно куче. Майка ѝ Чарити Клак работи като камериерка и перачка, а баща ѝ Джон Джаксън е доктор и бърснар, по-късно става пастор в местната баптистка църква. Леля Махала Кларк-Пол, на която е кръстено момичето, е безспорният лидер в къщата и всички се обръщат към нея с „Aunt Duke“.

Малката Махала още при раждането си страда от болест, която изкричива нозете ѝ. Лекарите предлагат да счупят крайниците ѝ и да я оперират, но близките ѝ се противопоставят. Това не пречи на малката Хали да танцува за бялата жена в къщата, където майка ѝ е наета като камериерка. Животът им се променя коренно, когато Махала остава сираче на 5-годишна възраст. Задълженията за почистването на къщата се прехвърлят върху малкото момиче. Леля Дък инспектира работата ѝ, използвайки метода на „бялата ръкавица“, и ако властната жена не хареса как се почиства къща-

та, момичето е пребивано от бой. Децата поемат домакинската работа и в собствената си къща.

Хали обича да пее, но рядко пее в дома си. Църквата е мястото, където тя пее най-много. Другата ѝ леля Белказва един ден пред всички, че Хали ще пее пред кралски особи като по-расennie. Това действително се случва – Махалия Джаксън става световно известна госпъл певица и на всяко Рождество Христово тя пее пред президенти, политици, в концертни зали и църкви, пълни с хиляди хора. Изпълнението ѝ на „Тиха нощ, свята нощ“ е познато на всички континенти, църквите и концертните зали избухват в аплодисменти, но в същото време не ѝ е позволено да си купи къща в съседство с бели хора и през целия си живот наследява квартали на чернокожи.

В разгара на „Великото преселение“, Махала се премества в Чикаго. Тогава е на 16 години. Тя посещава мест-

ната църква и изплява „*Hand Me Down My Silver Trumpet, Gabriel*“, след което е поканена да се присъедини към *Greater Salem Baptist Church Choir*. Започва турне с една от най-ранните гостъл групи *Johnson Gospel Singers*, а през 1929 г. среща Томас А. Дорси, който ѝ дава редица музикални съвети. Срещата става начало на дългогодишно сътрудничество между двамата, като Махала изпълнява песните му в църковната програма и в организираните турнета. Песента на Дорси „*Take My Hand, Precious Lord*“ се превръща в нейна песен-сигнатура. По това време се случва нещастие в рода ѝ – в расовите размирици през 30-те години на 20 в. нейните предци са изгорени живи в църквата от ку-клус-клан.

През 1931 г., по времето на записа на песента „*You Better Run, Run, Run*“, Махала добавя „ј“ в името си и на всички лейбъли на плочи оттук напред тя ще бъде записана като Махалия Джаксън. Звукозаписната компания *Decca* записва песните „*God's Gonna Separate The Wheat From The Tares*“, „*My Lord*“, „*Keep Me Everyday*“ and „*God Shall Wipe All Tears Away*“,

които обаче не носят печалба и компанията не проявява повече интерес към Махалия Джаксън.

На 25 годишна възраст тя сключва брак. Мъжът ѝ оказва върху нея натиск да започне светска кариера. Предлага ѝ гори пари, но Махалия твърдо отказва – през целия си живот тя остава безкомпромисна по отношение на репертоара си. „Блусът е песента на отчаянието, а гостълът е песента на надеждата“ – казва небеднък тя. Съпругът ѝ се пристрастява към хазарта и залагането при състезания с коне, поради което пет години по-късно двамата се разделят.

През 1948 г. Махалия Джаксън записва песента на *William Herbert Brewster* „Move On Up a Little Higher”, която става толкова популярна, че са продадени 8 милиона копия, като това количество гори не е достатъчно, за да отговори на търсенето. През 1998 г. песента е удостоена с наградата Грами. Махалия получава покани за концерти от цяла Америка и Европа. От традиционния съпровод с пиано и орган, песните ѝ са преаранжирани за съпровод с оркестър.

През 1949 г. друга една нейна песен става изключително популярна: „Let the Power of the Holy Ghost Fall on Me”, удостоена с наградата на Френската академия *Grand Prix du Disque*, а когато Махалия Джаксън пее „Silent Night, Holy Night” по националното радио на Дания, получава поръчка от 20 000 гатчани, които искат да притежават плочата. Други песни, които изпълнява по това време, са „He Knows My Heart”, „Amazing Grace”, „I Can Put My Trust in Jesus”, „Walk with Me” и много други. Критиката я приagemства като „най-добрата госпъл певица в света”, а в Париж я наричат „Ангел на мира”. Когато Махалия Джаксън записва „The Power and the Glory with Faith”, музикантите от оркестъра извиват лъковете си надолу в знак на почит към нея.

Махалия Джаксън е известна с активното си участие в Движението за

граждански права. Тя често призовава Мартин Лутер Кинг в пътуванията му през дълбоко сегрегирания Юг и участва в събранията и митингите като изразява надеждата си, че чрез музиката може „да събори омразата и страхът, които разделят белиите и черните хора в страната”. Махалия Джаксън цял живот изпитва върху себе си тази омраза. Когато опитва да си купи къща в Чикаго, белите собственици и агенти на небвижими имоти отказват да ѝ съдействат. Все пак тя намира къща, но съседите се противопоставят. Стига се да готвят, че стрелят по прозорците на къщата ѝ и Махалия е принудена да се съврже с полицията за защита.

През 1961 г. Кралицата на госпъла пее на бала по случай встъпването в длъжност на новия американски президент Джон Кенеди. Британската телевизия проявява интерес към нея и изльчва серия телевизионни късометражни филми за живота ѝ. Във Вашингтон през март 1963 г. тя пее пред 250 000 души по време на митинга, организиран от Мартин Лутер Кинг, който изнася там прословутата си реч „Имам една мечта“. Махалия Джаксън е любимата му певица и на погребението му тя изпява „Take My Hand, Precious Lord“ (1968). Две години по-късно пее за либерийския президент Уилям Тъбман.

Последният ѝ албум е „What The World Needs Now“ (1969). На следващата го-

дина Махалия Джаксън и Луис Армстронг изпълняват заедно „Just a Closer Walk with Thee“ и „When the Saints Go Marching In“. Тя приключва кариерата си през 1971 г. с концерт в Германия, след което създава стипендия – *Mahalia Jackson Scholarship Foundation* за образованието на бедни млади хора. Получава наградата *Silver Dove* за усилията ѝ в подпомагане на международното разбирателство. До края на дните си остава в Чикаго, където отваря козметичен салон и цветарски магазин, като същевременно инвестира в небвижими имоти.

Когато умира през 1972 г., гъва американски града ѝ отдават почит – Чикаго и Ню Орлиънс. Пред баптистката църква в Чикаго, където е положено тялото ѝ, се събират около 50 000 човека, за да се сбогуват с Кралицата на госпъл музиката. Звучи „*Precious Lord, Take My Hand*“. На погребението присъства и АРЕТА ФРАНКЛИН.

АРЕТА ФРАНКЛИН е родена през 1942 г. в Мемфис, Тенеси. Баща ѝ, *Клафънс Франклин*, познат с прякора „CL“, е странстваш проповедник, а майка ѝ *Барбара Сигърс* е талантлива пианистка и вокалистка. Преди да настани 5 години, семейството се премества в Детроит, Мичиган, където CL основава баптистката църква

New Bethel. В нея малката АРЕТА пее госпъл песни още като дете и се научава да свири на пиано по слух.

Проповедите на баща ѝ са толкова емоционални, че хората от цялата страна започват да го канят да служи в различни църкви и го наричат „човека с глас за един милион долара“. В дома му често гостуват знаменитости, включително и Мартин Лутър Кинг, един от водачите на Афроамериканското движение за граждански права.

Барбара умира малко преди АРЕТА да навърши 10 години. Няколко жени, между които баба Рейчъл и Махалия Джаксън, помагат в отглеждането на децата в дома на Франклин. АРЕТА започва да пее соло в църквата на баща си Ню Ветил, където дебютира

с химна „*Jesus, Be a Fence Around Me*“. Тя тръгва с него на път и неговата „госпъл каравана“ към различни църкви в цялата страна, където той е поканен да проповядва. СЛ поема менажирането на нейната музикална кариера и ѝ помага да издаде своя първи албум „*Songs of Faith*“ (1956), когато Ареата е само на 14 години. В албума влизат песните „*Never Grow Old*“ и „*Precious Lord, Take My Hand*“, които се излъчват по госпъл радиото в САЩ. Франклин понякога пътува със Сам Кук и *The Soul Stirrers*, американска група за госпъл музика, чиято кариера обхваща повече от 80 години. Няколко години по-късно Ареата споделя с баша си решението да започне светска му-

зикална кариера и да последва Сам Кук.

До издаването на първия си албум Ареата вече е майка на двама синове, чиито бащи не са идентифицирани. За момчетата се грижи тяхната баба Рейчъл и сестра ѝ Ерма, докато Ареата преследва музикалната си кариера. Покъсно тя става майка на още две момчета. Третият ѝ син Теди Ричардс е професионален музикант и често свири в групата на майка си. През 1979 г. тя се завръща в Детройт, за да поеме грижите за баша си, който е прострелян във пъти от упор в гома му.

През януари 1961 г. *Columbia* издава дебютния албум на Ареата Франклин: „*Aretha: With The Ray Bryant Combo*“ с песни в различни жанрове – стандарти, вокален джаз, ритъм и блус, *doo-wop*. Първият ѝ световен хим става „*Rock-a-Bye*“ и Ареата Франклин е обявена за „new-star female vocalist“. За нея казват, че гласът ѝ е „не като на геме, а по-скоро като на Йерофант“, т.е. като на човек, който е призван да покаже святото. През тези години носи афропрически и облекло, характерно за Африка, и екстравагантни рокли, обгърнатата в кожки на норка или в пера.

Следват нови албуми и записи на песни, които заемат членни места в класациите. През 1968 г. спечелва първите две от нейните общо 18 награди Грами в категорията дебют и най-добро женско вокално изпълнение в ритъм енд блус. Два месеца преди смъртта си, Мартин Лутер Кинг ѝ дава наградата на *Southern Christian Leadership Conference (SCLC)* – организация за защита на гражданските права на афро-американското население в САЩ. Нейният госпъл албум „*Amazing Grace*“ е продаден в повече от 2 милиона копия.

Арета Франклайн е кръстница на Уитни Хюстън, която се обръща към нея като „Auntie Ree“. Уитни също започва да пее в госпъл хор към църквата в Нюарк, Ню Джърси, и на 11 годишна възраст вече изпълнява соловите партии. Смъртта ѝ през 2012 г. настъпва в резултат на злоупотреба с наркотици и шокира световната евангелска общност. Арета не при-

съства на нейното погребение, което продължава три часа с участие на църковен хор.

Арета Франклайн има участия и в кино. Записва саундтрека на филма „*Sparkle*“, а в музикалната комедия „*The Blues Brothers*“ играе роля на сървичърка. През 1987 г. записва третия си госпъл албум „*One Lord, One Faith, One Baptism*“, записан в църквата на баща ѝ Ню Ветил. Междувременно издава още много светски албуми и получава още награди Грами. През 2007 г. издава „*Jewels in the Crown: All-Star Duets with the Queen*“, две години по-късно коледния албум „*This Christmas*“. По време на церемонията по встъпване в длъжност на американския президент Барак Обама (2009), Арета Франклайн изпълнява „*My Country, 'Tis of Thee*“, с обичайната си църковна шанка. Тя приема и почетна степен от Йейлския университет.

СЛОВАКИЯ

ом Кирил и Мемогу го гнес

ПЛАМЕН ИВАНОВ

Kогато някой спомене Република Словакия, мнозина не си дават сметка къде се намира и изобщо с какво е характерна тази държава. Много хора все още живеят в недалечното минало и за тях Словакия е част от Чехословакия, независимо че вече повече от две десетилетия такава държава не съществува. Други трудно различават Словакия от Словения, за кое-

то е Виновен отчасти самият език. Словакия на словашки е Slovensko, а езикът – slovenský. За сметка на това словак е Slovák, а жена му е Slovenka. Цялата тази игра на думи е твърде парадоксална, но самите словащи са свикнали и не им прави впечатление. Да му мислят чужденците. Но га се върнем на Словакия. Както казахме, това не е нито Чехословакия, нито е отломка от големия югославски пъзел. Къде тогава е Словакия? Ако попитате някой словак, той непоколебимо ще ви отговори: „Как къде? В сърцето на Европа“, и ще бъде прав.

Но Европа си е Европа. В нея винаги нещо се прекроява, нещо се събира или разделя. В същото време Европа е континентът на корените, където най-дълго се пази споменът за минало. Духовната амнезия е твърде чудна за тази географска шир. И въпреки това ние често пъти се опитваме да погребем духовните си връзки, да забравим роднинството си, съзнателно или несъзнателно, в името на чужди каузи, външно влияние или водени от собственото си дебелоглавие. Но трудно се погребва корен, защото той расте именно там – в земята. От общата пръст ние черпим животелни струи. И когато на повърхността израсте новото, откриваме,

че то си е същото, старото. Можем да се огледаме в него – същите генетични черти, същите белези, защото коренът е същият, славянският. Нашето духовно огледало, в което Времето понякога замъглява близостта, но не заличава връзките.

И както казахме, в сърцето на Европа се намира днешна Словакия. Една държава на 21 години, пъолнолетна според американското законодателство, но и твърде стара, за да може да се впише в него, дори твърде много предхождаща го. Сякаш феникс от пепелта възкръсва, за да разпери смело своите криле. А може би славей? Историята ѝ е бурна, като всяка друга. Едно разселено славянско племе, станало част от различни държави, империи, военни обединения, икономически съюзи, но запазило своята автентичност повече от хилядолетие.

Оглеждайки се в съвременния облик на тази млада и малка държава, ще видим огромно сходство в историята, езика, културата. Сходство, кое то сближава българския и словашкия народ, но и множество бариери, които сякаш сами сме поставили. И тук не говоря само за 1968 г., когато първи българските танкове на газват в чехословашките територии. Словациите отдавна са простили, знаейки, че ние обичаме да бъдем оръдие в чужди ръце. Но не за това ще говорим тук. А

за онова, което ни събира, за Словакия, която ни е толкова чужда и непозната, а когато се доближим до нея, когато се попопим в нейната красота и древност, можем да припознаем себе си, макар и в малко по-различен гискурс.

Културната ни история сякаш започва от една преломна точка, която е незаличима и нито една култура не е успяла да погребе нейните достижения. И България, и Словакия са във държави силно свързани със светителското мисионерско дело на светите братя Кирил и Методий. Ние, следвайки православната традиция, наричаме по-младия болунски просветител Кирил, кое то е неговото монашеско име, а словациите го наричат Константин Философ (и по-рядко Cyril [Цирил]). И в действителност с това име в словашките земи той защищава правото на славяните да имат богослужение на свой език, обрътайки западното учение за трите свещени езика, на които може да се прославя Бога, с това име той превежда Свещеното Писание и създава нови за славяните думи и понятия, с които да ги въведе в християнството. Именно тук създаната от него глаголическа графична система намира своето първо съществено приложение.

На 80 километра от столицата Братислава се намира град Нитра, ня-

когашен център на Нитрианското кралство, предхождащо Великоморавия. Градът със своите съвременни архитектурни решения не отстъпва по нищо на средните европейски градове, но чрез своята древност и запазени паметници показва една дълбока културна приемственост. Ако посетим града би било голям пропуск да подминем Величествения нитриански замък. И не само заради неговия външен облик или храмово молитвено пространство, а преди всичко заради това, което ще ни предложи неговата музейната експозиция. Като дървен книжовен център град Нитра пази зад големи-

те каменни стени на своята крепост множество глаголически паметници. Тук са открити и някой от най-старите глаголически листове, които старателно са изложени в множество витрини, както и писмени каменни находки от същия период. Още на входа на крепостта върху голям каменен монумент са изписани глаголическите надписи, открити никога на това място. И подобно на нашите Омуртагови колони, те носят мъдри послания с непреходен характер. Музейната експозиция се допълва от множество потирни в различен декоративен стил, показващи различните художествени решения на съответната епоха.

По-наблюдалите няма да подминат и една малка скулптора на светите братя. Св. Кирил с обикновени монашески грехи и св. Методий, облечен според западния обичай с епископски грехи, католическа тиара на главата и извит пастирски жезъл. Дали това е поредният опит за присвояване на тяхната памет и святост в национални и религиозно-практически план или естественото припознаване в културното им наследничество. Св. Методий с тиара или с митра, както ние го изобразяваме, далеч не при покрива автентичния образ, но в известна степен посочва желанието ни за възвеличаване и издигане, макар и чрез външни белези. И това е напълно заслужено.

Защото, когато се връщаме към дейлото на св. Кирил и св. Методий във Великоморавия, не можем да пропуснем факта чии всъщност са автентичните наследници на народите, живели по тези земи. Духовната приемственост е успяла да запази спомена за великото мисионерско дело на солунските просветители и след повече от седем столетия латинска асимилация и въпреки че днес словашките използват пригодена с диакритични знаци латиница. И България, и Словакия в своята история са били част от чужди империи, подчинени на чужди господари, които често пъти и насилствено са се опитва-

ли да изтрият паметта, културата, самосъзнанието, но без успех. Нито латинската култура в словашките земи успява да заличи славянския корен, нито унгарското и австрийско влияние, могат да подчинят полета на духа. Така и у нас нито османските нашествия, нито гръцките духовни набези успяват да заличат нашето самосъзнание.

Съкаш е записано в генетичния ни славянски ког способността да оцеляваме въпреки всичко. Словакия обаче има и свое предимство, което ние българите не сме могли да получим. И тук историята ни отрежда различна съдба. Едно е да си етническо малцинство в християнска католическа империя, а съвсем друго е да си част от Военна исламска средновековна сила, която цели асимилиране и абсолютно подчинение на нейните поданици. В българските земи това води до разруха и опит за заличаване на историческото минало чрез унищожаване на духовно-културни и административни центрове. За разлика от това, в земите на Словакия противча процес на изграждане на култура, силно повлияна от чуждите господари, но самобитно запазила своята уникалност и красота.

Докато днес българските земи са осеяни с различни гробища и могили, руини на величествени крепости, древни храмове, основи на могъщи здания и

Всичко това е преминало през огъня на Верската нетърпимост, заплатило е скъпия данък на иноверското владичество, то словашките земи днес са осияни с множеството величествени гворци, замъци, великолепни катедрали, запазили своя облик неподправен столетия наред.

Словашките земи са наистина пренаселени със замъци, които впечатляват със своята величественост, но в същото време са и някак необикновено приказни. Като онези от германските приказки с Високи кули, заобикалящи ги реки, Високи порти и спускащи се железни решетки. Замъкът в Бойнице е типичен пример за това. И не само неговият външен облик, но и цялостното вътрешно обзавеждане ни пренасят няколко столетия назад в историята, когато по тези коридори са се разхождали кралски особи, гворяни и представители на унгарската шляхта. Една ненатрапчива пищност и премерен разкош, примесени с естетическо оформление, ще ни впечатлят, оставяйки дълготрайни спомени.

Словакия е планинска държава, която от своя страна също допринася за изграждането на тези величествени палати. Тяхното извиване сред гъстите горски масиви, само дообогатява тази приказна атмосфера. Но не всичко, разбира се, се е запазило в своята цялост и великолепие. В североизточна Словакия се намира кре-

постта от 12 век Spišský hrad, която, подобно на нашия Царевец, представлява величествен каменен градеж върху големи скални масиви. Със своите над 41 000 квадратни метра се нарежда сред най-големите крепости в Централна Европа, а от 1993 г. е в списъка на световното културно наследство под егидата на ЮНЕСКО. Днес съставлява крепост с Високи каменни стени, частично запазени сгради, трикорабна романо-готическа базилика, музейна експозиция с различни древни предмети, открити при проучванията на крепостта и района, както и различни бойни оръдия, снаряжения, средновековна кухня, спални, както и тъмница с помещение за изтезания с необходимото за целта обзавеждане.

Не можем да подминем и крепостта Девин, разположена недалеко от столицата Братислава на брега на река Дунав. Благодарение на доброма локализация от възвишенията и крепостните кули се отваря неповторима природна панорамна гледка към три държави – Словакия, Австрия и Унгария. Самата крепост има дълбока история, като исторически артефакти показват, че най-старото заселване на това място може да се датира от 5-4 хилядолетие преди Христос, т.е. късно каменната епоха. Древната и богата история на това място го свързва с келтската, римската и

Крепостта Девин

старославянската култура. И в зависимост от обстоятелствата и времето изградената тук крепост е служила както за защита от чужди нашествия, така и сама по себе си представлявала културно и духовно съредище. Някои исторически податки свързват крепостта, както и тези в Братислава и Нитра, с мисионерското дело на св. Кирил и св. Методий от 863 г. Страгатегическото разположение на крепостта обаче създава условия за бързо функционално преустройване. През средните векове тук се развива готическа архитектура. Началото на XIX век остава фатално за крепостта, която е разрушена от

Наполеоновите войски. И въпреки че днес представлява само руини, Девин е символ на словашката история и народна храброст.

Един от символите, който допълва местния колорит, са миньорските градчета. Банска Бистрица, Банска Щявница, Кремнице и други са известни не просто с някакъврудобиб, а конкретно с добиб на злато (banskэ означава миньорски). Големите залежки, които през Средновековието са открити в тези места силно подпомагат Хабсбургската империя в нейния икономически просперитет, обезпечавайки духовното и култур-

но (и в частност архитектурното) развитие. Голяма част от залежите обаче далеч не остават в земите на днешна Словакия, а подпомагат други части на средновековната държава. Град Кремнице, който е служил като монетен двор, днес разполага с богата музейна експозиция, указваща самия процес на добиване, претапяне и изсичане на монети за нуждите на империята.

И от златодобива към дърводобива ще ни отведе град Банска Щявница с едно свое малко, но уникално съоръжение. В една от пресечките на главната улица на града можем да открием музеят „Banskoštiavnický Betlehem“ („Витлеемът на Банска Щявница“), който представлява уникална експозиция на града във върхорезбени миниатюри с неговия архитектурен облик и множество мотиви от бита и живота на жителите, техните празници и трудови дни, както и самия процес на добиване на злато. В цялостната композиция са поместени и исторически сцени от защитата на града от османските нашествия, а в нейния център е поставена Витлеемска пещера с Богородица и Младенец Иисус (на словашки Ježiš), над които до най-високата част на цялата експозиция лежат ангели. Уникална е не само фината изработка на стотици малки пластични фигури, предмети, природни обекти и сгради, но и меха-

низмът на тяхното задвижване. Цялата композиция е в непрекъснато движение на фигурките, а специални дървени чукчета огласят помещението, наподобяващи звук на копаене.

Богатата природа и трагицията във дърводобива са способствали в земите на днешна Словакия да се прояви и още едно впечатляващо човешко маисторство в изграждането на молитвени домове. Това са така наречените словашки дървени църкви. Уникалното при тях е технологията на изграждане, при която като единствен градивен елемент се използва дървото, без каквато и да е употреба на метал и гвоздеи. Според исторически данни на територията на днешна Словакия са функционирали около 300 такива храма, стилово проникнати от западната католическа или източната Византийска култура. В днешно време са запазени около 50 дървени църкви от периода XVI-XVIII в., като най-голямата група съставляват храмове от източен обред – гръцокатолически, православни, русински, украински и пр.

При гръцокатолическите храмове се забелязва силно изразено влияние на православния Изток. Наличието напълно разгъната и пищна иконостасна част свидетелства за доста късна и формална уния. В същото време самите икони често пъти са повлияни от западната ху-

дожествена трагедия, която всъщност оказва влияние на Изток през XVII-XIX в. особено в Русия. Някои от храмовете се увенчават с железни кръстове, изработени от местни ковачи, което е и единственият метал в цялата конструкция. Някои от храмовете имат силно изразена триделна структура в приблизително равно съотношение – олтар, наос и притворна част, над която се изгига камбанарияната кула.

Пръснати в различни малки населени места в цяла Словакия дървените храмове представляват едно уникално богатство, характеризиращо националния колорит и самобитността

художествено творчество на местни майстори. Някои от дървените църкви са били опожарени по време на Втората световна война и автентично реконструирани, според различни запазени свидетелства. Най-старите и богато украсени църкви са включени под егидата на ЮНЕСКО. Днес дървените храмове на Словакия са един от способите за развитие на селски туризъм, а със своята уникалност привличат посетители от други държави.

И преминавайки през замъците, крепостите, малките населени места, неминуемо ще се влее в градската атмосфера, която със сигурност

няма да ни остави безразлични. Една от перлите на Словакия е град Кошице, който през 2013 г. беше европейска столица на културата и то съвсем заслужено. Забележителната и винутителна архитектура впечатлява със своеето стилово богатство. Освен чисто историческите паметници, Кошице ни предлага да се потопим в готически, барокови, класицистически образци на архитектурното маисторство, между които със своята красота и величественост се откроява най-голямата готическа катедрала в Словакия – „Sväta Alžbeta“ („Св. Елизабет“). И когато сме се уморили от разходки, разглеждане и снимане,

съвсем спокойно ще седнем в градинката до фонтаните срещу операта, ще се наслаждаваме на гъстата сянка от дърветата, красотата на разцъфтели цветя и нежната мелодия на класическа музика, извънда от тонколоните, монтирани между клоните на дърветата.

Кошице е едно от местата, където ще открием жива православна енория. Тъй като населението на Словакия е в поголямата си част католическо, православните общности са малко и предимно на изток. Православието в Словакия понася и тежкото бреме по време на социализма да бъде малцинство и много пъти попада под репресивен натиск.

Кошице, катедралата „Св. Елизабет“

Православният храм в Кошице е разрушен, но Вярата се запазва. След демократичните промени православните започват да се събират в специално за целта пригодена зала, отговаряща на каноничните изисквания за параклис. И така бившата столова на комунистическата партия се превръща в място за прослава на Бога. Това временно решение ускори изграждането на православния храм в Кошице, но и послужи за нуждите на православните християни от духовно общение.

Да бъдеш православен в католическа държава за едни би било поза и демонстрация, но за жителите на Кошице това е възможността да създадат истинска автентично-православна духовна общност. И в това отношение те успяват. Завършването на храма през 2012 г. е само последната необходимост, която не им достигаше, за да бъдат пълноценна енория. Във всяко друго отношение биха послужили за пример на много енории в държави, където православието е доминиращо, в това число и в България. Чрез своето служение и духовно общение във и извън храма, чрез своите ежегодни младежки срещи, летни лагери, спортни и културни събития православните кошичани живеят автентичния православен живот.

На север от Кошице се намира град Прешов, където е седалището на сло-

вашкия архиепископ. Част от Прешовския университет е Православният богословски факултет, който освен богослови, подготвя и служители в социалната сфера. Непосредствено до сградата на Богословския факултет се намира и камедралата „Св. Александър Невски“, построена в руски стил, където преди няколко месеца беше интронизиран новият чехословашки митрополит. Макар и няколко пъти преустроена, тя не може да побере желещите да участват в богослужебния живот на църквата там. Затова храмовото духовенство, спазвайки каноничния ред, извършва в неделен ден и на празници две последователни литургии. В края на всяка литургия предстоятелят на храма дава отчет за постъпилите дарения и тяхното предназначение, а в началото на годината извършва общ отчет на финансово състояние, като посочва и броя на кръстениета и венчаните в енорията, социалната дейност и новите инициативи, с които ще се подпомага духовния живот в енорията.

В град Прешов се концентрирани представители на различни християнски общности – католици, униати, православни и протестанти. Освен Православен тук има и Гръцокатолически факултет, който също е част от Прешовския университет. Градът е

Прешов, православен храм

център на гръцокатолическата епархия, основана през 1815 г. с катедрала „Св. Йоан Кръстител“ в неоготически стил. Символ на града е католическата катедрала „Svätý Mikuláš“ („Св. Николай“), а тук е и седалището на епископа на Евангелската църква.

Словациите си остават дълбоко проникнати от християнството. И малак в различни форми и повлияни от различни исторически и културни обстоятелства, непреклонните християнски ценности битуват в живота им и предизвикват респект. Важно е да отбележим, че словациите са един от малкото народи, които поставят Кръста в неговото религиозно осмисляне в сържавните символи и гори в герба на страната. Шестстаменният кръст, който се свързва с традицията на светите братя Кирил и Методий, е неформален символ на самия словашки народ. В герба и символите

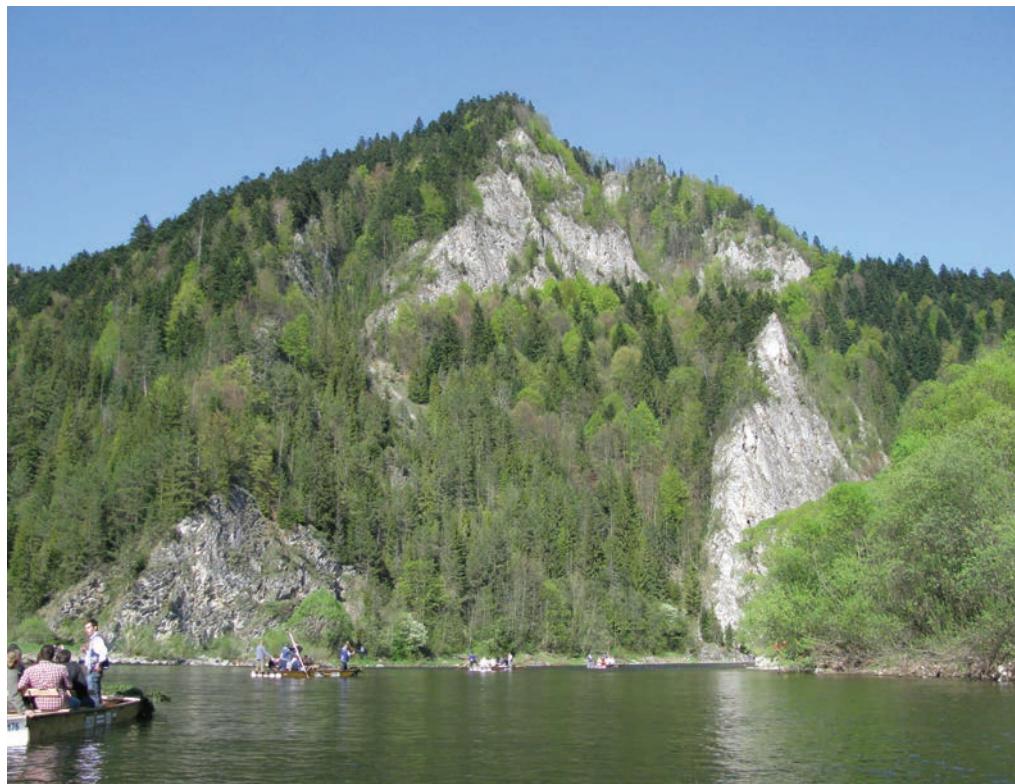
на страната, както и върху словашката евромонета, той е поставен върху най-високото от три възвишения, символизиращи три планини – Татри, Матри и Фатри. В преамбула на Конституцията на Словакия е отбелоязано приемствеността на словашкия народ с делото и традицията на св. Кирил и св. Методий, а през 2013 г., когато се честваха 1150 години от Великоморавската мисия, беше пусната в обръщение специална евромонета с образа на светите братя, като словашкото правителство настоя те да бъдат изобразени именно като светци – с ореоли.

Освен големите градове има и множество малки, които ще ни очароват със своята красота и природа. Няма турист, който да не се е вдъхновил от красотата на Попрад, Бардејов, Спишка нова Вес. Уникалната архитектура на Бардејов с неговия исто-

рически център и камедралата „Св. Егидий“, в която се намира уникалният за Европа 11-крилен готически олтар от XV в., привличат множество туристи и също е част от културното наследство под егидата на ЮНЕСКО.

Но освен архитектура, Словакия предлага и уникална природа в своите планини, паркове и резервати. На границата с Полша се намира местността Пианини, която е една от най-живописните планински възвише-

ния. Красотата, спокойствието и не-повторимата природа способстват за развитието на екотуризъм. А една от най-жадуваните туристически атракции е разходката със сал по течението на местната река. Самите салове (на словашки plit') представляват 5 плоски и пътно прилепени една за друга (подобни на кану) лодки, а движението по реката се осъществява от водач, облечен в народни носии, който насочва сала с помощта на дълъг прът, побутвайки камъните по дъното на реката. Плаването продължава в рамките на 1 час, като туристите имат възможността да се наслаждават на високите планински възвишения и скални образования, горски маси и да слушат гласа на природата, тихия вятър и звука на водата.

И уморени от дългите разходки по цяла Словакия остана да се разходим из столицата Братислава. Разделена на две брега на река Дунав, тази сравнително малочислена столица (с население около 600 хил. души) пази спомена за древно величие, но и обогатява със съвременни художествени и културни решения. Пътувайки през нощта, още от Унгария ще разпознаете в

галечината белия замък, разположен на високия хълм в града, точно срещу сградата на Словашкия парламент. В старата градска част ще се срещнете с гворците, които някога са били седалище на хабсбургските владетели, ще минете покрай катедралата „Св. Михаил“ с нейната 80 метрова кула, завършваща с малка корона, с наклонен кръст – символично коние на унгарската кралска корона.

Но сякаш словаците са се уморили от своята история и днес ни предлагат нещо по-различно, което сами трябва да открием, разхождајки се из Братислава. През 2001 г. един словашки скулптор поставя в една от улициите на стария град 30 сантиметрова скулптура, представляваща усмихнат човек, погаваш се от шахта на канализацията. Само за 10 години тази шега се превръща в един от символите на словашката столица. Хората започват да го наричат Čumil

(Зяпло), защото стои и наблюдава от канала всеки, който минава по старите улици на Братислава. Само на около 30 метра от него зад ъгъла на съседната улица се намира фотографски обектив. Там стои Папараци, който заснема тайно всеки, преминал по улицата.

Срещу Čumil ще видите един усмихнат възрастен бронзов мъж, който учтиво сваля шапка и Ви поздравява. Историята на тази скулптура е действителна. Преди няколко десетилетия, когато все още из Братис-

лава са се говорили не само словашки, но и унгарски и немски, по улиците се е разхождал елегантно облечен мъж, сядал е в централното кафе, четял е своя вестник и е поздравявал случайните минувачи на техния език, независимо дали ще е английски, словашки, немски или унгарски. Така в края на XX в. друг скулптор е увековечил този чудат, но винаги учтив братиславчанин.

И когато стигнете до главния площад на Братислава и сте уморени от дългата разходка, внимавайте

къде ще седнете и дали няма зад Вас да се появи един Наполеонов Войник с продълговата шапка и голяма усмишка. Със сигурност няма да Ви заговори, а само ще се усмихва. Колкото и странно да е, но тези четири скулптури са се превърнали в неформални символи на словашката столица и днес китайската индустрия реализира сериозни печалби, изработвайки най-различни сувенири именно с тези четириимата.

Минавайки през Братислава не можем да не подминем и някои съвременни архитектурни новости. Това преди всичко ще е UFO-архитектурата. Не само на Връх Бузлуджа е кацнала летяща чиния, но и на новия мост в Братислава. От тази извънземна наблюдателница над река Дунав можем да видим целия град, но и ако решим, можем да изпием своето кафе в ресторант на космическия кораб. Странно е, но този стремеж към изобразяване на космическото не намира своето изражение само тук. Като елемент

от социалистическата архитектура можем да го открием още и в град Нимра, където един от корпусите на университета „Константин Философ“ също е във формата на летяща чиния. В гр. Банска Бистрица музеят на Словашкото народно въстание пък представлява разположен космически кораб, който също не се готви скоро да отлети.

Бавно и уморено нашата разходка приключва тук. И макар че не мога да Ви представя всички забележителности, и всички характерни особености на словашкия народ и култура, а само някои, които лично са ме впечатлили, се надявам, че разходката беше интересна. Словакия е държава, древна и богата, която ненатрапчиво предлага своето гостоприемство. Словашките забележителности са толкова величествени, колкото и обикновени, и земни, като самите словаци. И това кара всеки, който е бил тази държава веднъж, да я обикне и да иска отново да я посети. ■

Фондация „Покров Богородичен”
Издателство „Омофор”
София 1330, ул. „Младежка искра” 3
тел.: (02) 987 16 55
e-mail: omophor@gmail.com

www.pravoslavie.bg
www.omophor.com

Книжарница
<http://shop.pravoslavie.bg>
e-mail: bookstore@pravoslavie.bg

* * *

Електронни издания
<http://ebooks.pravoslavie.bg>
e-mail: ebooks@pravoslavie.bg

pravoslavie . bg

WWW.SVET.BG